תלמוד בבלי · ראשונים · ריי"ף · סדר נזיקין

רי"ף סנהדרין

רבנו יצחק אלפסי [הרי"ף]

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

רי"ף סנהדרין

רבנו יצחק אלפסי [הרי"ף]

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/ריף-סנהדרין/
הקובץ נוצר ב־17 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

דף א. 4
דף א: 4
דף ב. 6
דף ב: 8
דף ג. 9
דף ג: 9
דף ד. 10
דף ד: 11
דף ה. 12
דף ה: 13
דף ו. 14
דף ו: 14
דף ז. 15
דף ז: 17
דף ח. 17
דף ח: 18
דף ט. 20
דף ט: 21
דף י. 22
דף י: 23
דף יא. 24
דף יא: 24
דף יב. 25
דף יב: 26
דף יג. 28
דף יג: 29
דף יד. 30
דף יד: 30
דף טו. 30
דף טו: 31
דף טז. 32
דף טז: 32
דף יז. 34
דף יז: 34
דף יח. 35
דף יח: 35
דף יט. 36
דף יט: 37
דף כ. 39

דף א.

(דף ב:) **דיני** ממונות בשלשה גזילות וחבלות בשלשה נזק וחצי נזק תשלומי כפל תשלומי ארבעה וחמשה האונס והמפתה והמוציא שם רע בשלשה דברי ר"מ וחכ"א המוציא שם רע בעשרים ושלשה מפני שיש בו דיני נפשות:

גמ' (דף ב:) אטו דיני ממונות לאו היינו גזילות וחבלות א"ר אבהו מה הן קתני מה הן דיני ממונות גזילות וחבלות לאפוקי הודאות והלואות ולמאי אי דלא בעינן שלשה והא א"ר אבהו שנים שדנו דיני ממינות אין דיניהם דין אלא דלא בעינן מומחה ואי קסבר עירוב פרשיות כתיב כאן ליבעי נמי מומחה ואי לא קסבר עירוב פרשיות כתיב כאן שלשה למה לי לעולם קסבר עירוב פרשיות כתיב כאן והא דלא בעינן מומחה משום דאמר ר' חנינא דבר תורה אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות בדרישה ובחקירה ומפני (דף ג.) מה אמרו דיני ממונות לא בעי דרישה וחקירה שלא תנעול דלת בפני לוין): (דף ד:) ת"ר דיני ממונות בשלשה (דף ה:) ואם היה מומחה לרבים דן אפי' ביחידי אמר רב נחמן כגון אנא דיינא דיני ממונות ביחידי וכן א"ר חייא כגון אנא דיינא דני ממונות ביחיד ואיבעיא לן כגון אנא דגמירנא וסבירנא ונקיטנא רשותא מבי ריש גלותא אבל אי לא נקיט רשותא מבי ריש גלותא דיניה לאו דינא הוא או דילמא כגון אנא דגמירנא וסבירנא ואף על גב דלא נקיטנא רשותא מבי ריש גלותא תא שמע דמר זוטרא בריה דרב נחמן

דף א:

דן דינא וטעה אתא לקמיה דרב יוסף אמר ליה אי את קרית להו זיל שלים ואי אינהו קרו לך לא תשלם ש"מ דדיניה דינא ואע"ג דלא נקיט רשות מבי ריש גלותא ש"מ:

אמר רב האי מאן דבעי למידן דינא וכי טעי ליפטר ולא לישלם לינקוט רשותא מבי ריש גלותא וכן אמר שמואל האי מאן דבעי למידן דינא וכי טעי ליפטר ולא לישלם לינקוט רשותא מבי ריש גלותא והני מילי מהכא להכא ומהתם להתם ומהכא להתם אבל מהתם להכא לא מהניא רשותא דהכא שבט והתם מחוקק דתניא (בראשית מ"ט:י') לא יסור שבט מיהודה אלו ראשי גליות שבבבל שרודים את ישראל בשבט ומחוקק מבין רגליו אלו בני בניו של הלל שמלמדין תורה ברבים

[1] כל זה אינו מהל' הרי"ף ד"ת

(דף ה:) תניא תלמיד אל יורה הלכה בפני רבו אא"כ רחוק ממנו שלשה פרסאות כנגד מחנה ישראל (שם) תניא רשב"ג אומר הדין בשלשה פשרה בשנים יפה כח הפשרה מכח הדין ששנים שדנו בעלי דינין יכולין לחזור בהן ושנים שעשו פשרה אין בעלי דינין יכולין לחזור בהן והני מילי בשקנו מידן (דף ו.) דקי"ל פשרה צריכה קנין ושנים שדנו דקאמר רשב"ג בעלי דינין יכולין לחזור בהן אלמא אין דיניהן דין ה"מ בשאין מומחין ולא קבלינון עליהון בעלי דינין אבל אי הוו מומחין או קבלינון בעלי דינין עליהון הוי דיניהון דין ואפי' חד מומחה דיניה דין כדכתבינן לעיל:

(דף ו:) ר' יהושע בן קרחה אמר מצוה לבצוע שנאמר (זכריה ח':ט"ז) אמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם וכי יש שלום במקום משפט ויש משפט במקום שלום אלא אי זה הוא משפט שיש עמו שלום הוי אומר זה ביצוע וכן בדוד הוא אומר (שמואל ב ח':ט"ו) ויהי דוד עושה משפט וצדקה לכל עמו והלא כל מקום שיש משפט אין צדקה צדקה אין משפט אלא אי זה הוא משפט שיש עמו צדקה הוי אומר זה ביצוע:

אמר רב הלכתא כר' יהושע בן קרחה דאמר (דף ז.) מצוה לבצוע מאי מצוה מצוה למימר להו הכי דינא בעיתו או פשרה בעיתו כי הא דרב הונא כי הוו אתו בתרי לקמיה לדינא אמר להו דינא בעיתו או פשרה בעיתו ודוקא מיקמי גמר דין אבל לאחר גמר דין אי אתה רשאי לבצוע:

(דף ו:) היכי דמי גמר דין אמר רב יהודה אמר רב מכי אמר איש פלוני אתה זכאי ואיש פלוני אתה חייב והא דאמר ר"ש בן מנסיא שנים שבאו לפניך לדין עד שלא תשמע את דבריהן או משתשמע את דבריהן ואי אתה יודע להיכן הדין נוטה אתה רשאי לומר להן לכו ובצעו אבל משתשמע את דבריהן ואתה יודע להיכן הדין נוטה אי אתה רשאי לומר להן לכו ובצעו שנאמר (משלי י"ז:י"ד) פוטר מים ראשית מדון (דף ו:) ולפני התגלע הריב נטוש ליתא:

תניא ר' יהודה בן לקיש אומר שנים שבאו לפניך לדין אחד רך ואחד חזק עד שלא תשמע את דבריהם או משתשמע את דבריהם ואי אתה יודע להיכן הדין נוטה אתה רשאי לומר להן איני נזקק לכם שמא יתחייב חזק ונמצא רודף את הדיין אבל משתשמע את דבריהם ואתה יודע להיכן הדין נוטה אי אתה רשאי לומר להן איני נזקק לכם שנאמר (דברים א':י"ז) לא תגורו מפני איש ואמר רב חנין אל תכניס דבריך מפני איש ואמר רב הונא (דף ז.) מאי משמע דהאי לא תגורו מפני איש לישנא דכינוסי הוא אמר רב נחמן בר יצחק דאמר קרא (דברים כ"ח:ל"ט) ויין לא תשתה ולא תאגור:

אמר ר' יהושע [2]בן לוי (דף ו:) מנין לתלמיד שיושב לפני רבו ורואה זכות לעני וחובה לעשיר מנין שלא ישתוק שנאמר לא תגורו מפני איש:
ויהיו העדים יודעין את מי הן מעידין [3]ועל מה הן מעידין) ולפני מי הן מעידין [ומי עתיד ליפרע מהן] שנאמר (דברים י"ט:י"ז) ועמדו שני האנשים אשר להם הריב לפני ה':
ויהיו הדיינין יודעין

דף ב.

את מי הן דנין ולפני מי הן דנין ומי עתיד ליפרע מהן שנאמר (תהילים פ"ב:א') אלהים נצב בעדת אל בקרב אלהים ישפוט וכן מצינו ביהושפט שאמר לשופטים שנא' (דברי הימים ב י"ט:ו') ויאמר אל השופטים דעו מה אתם עושים כי לא לאדם תשפוטו כי לה' ושמא יאמר הדיין מה לי ולצרה הזאת ת"ל ועמכם בדבר משפט אין לו לדיין אלא מה שעיניו רואות:
גרסי' בע"ז (דף יט:) (משלי ז':כ"ו) כי רבים חללים הפילה זה תלמיד שלא הגיע להוראה ומורה ועצומים כל הרוגיה זה תלמיד שהגיע להוראה ואינו מורה.
ובפ' יציאות השבת (דף י.) גרסי' ר' אמי ור' אסי הוו יתבי וגרסי ביני עמודי וכל שעתא ושעתא טפחי אעיברא דדשא ואמרי מאן דאית ליה דינא ניעול וניתי.
רב הסדא ורבה בר רב הונא הוו יתבי כל יומא בדינא והוה קא חליש ליבייהו תנא להו חייא בר רב מדפתי (שמות י"ח:י"ג) ויעמד העם עלה משה מן הבקר עד הערב וכי תעלה על דעתך שמשה יושב ודן כל היום כולו תורתו אימתי נעשית אלא לומר לך כל דיין שדן דין אמת לאמתו אפי' שעה אחת מעלה עליו הכתוב כאלו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית כתיב הכא ויעמד העם על משה מן הבקר עד הערב וכתיב התם (בראשית א':ה') ויהי ערב ויהי בקר.
עד מתי יושבין בדין אמר רב ששת עד זמן סעודה והיא שעה ששית שהיא שעת מאכל תלמידי חכמים (מכילתין דף ז.) אמר ר' שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן כל דיין שדן דין אמת לאמתו גורם שתשרה שכינה בישראל שנאמר (תהילים פ"ב:א') אלהים נצב בעדת אל בקרב אלהים ישפוט וכל דיין שאינו דן דין אמת לאמתו גורם לשכינה שתסתלק מישראל שנאמר (תהילים י"ב:ו') משוד עניים מאנקת אביונים עתה אקום יאמר ה' וגו':

[2][בגמ' אי' ר"י בן קרחה אומר מנין כו']
[3]נ"א מ"ז

ואמר רבי שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן כל דיין שנוטל ממון מזה ונותן לזה שלא כדין הקב"ה גובה ממנו נפשו שנאמר (משלי כ"ב:כ"ב) אל תגזל דל כי דל הוא וגו' כי ה' יריב ריבם וקבע את קובעיהם נפש:

ואמר ר' שמואל בר נחמני א"ר יונתן לעולם יראה הדיין את עצמו כאלו חרב מונחת לו על צוארו וגיהנם פתוחה לו מתחתיו (דף ז:) שנאמר (שיר השירים ג':ח') הנה מטתו שלשלמה וגו' איש חרבו על ירכו מפחד בלילות מפחדה של גיהנם שדומה ללילה:

דרש ר' יאשיה ואיתימא [4]ר' שמואל בר נחמני מאי דכתיב (ירמיהו כ"א:י"ב) בית דוד כה אמר ה' דינו לבקר משפט וכי בבקר דנין והלא כל היום הן דנין אלא אם ברור לך הדבר כבקר שהוא אור אמרהו ואם לאו אל תאמרהו, ר' חייא בר אבא א"ר יוחנן מהכא (משלי ו) אמור לחכמה אחותי את אם ברור לך הדבר כאחותך שהיא אסורה לך מן התורה אמרהו ואם לאו אל תאמרהו

וגרסינן בפרק אין ממאנין אלא ארוסות (יבמות דף קט:) א"ר יצחק מאי דכתיב (משלי י"א:ט"ו) רע ירוע כי ערב זר ושונה תוקעים בוטח רעה אחר רעה תבוא למקבלי גרים ולערבי שלציון ולתוקע עצמו לדבר הלכה ומפרשינן תוקע עצמו לדבר הלכה כגון דיין דאתי דינא לקמיה וגמר הלכתא ומדמי מילתא למילתא ואית ליה רבה ולא אזיל שאיל מיניה דא"ר שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן לעולם יראה דיין עצמו כאלו חרב מונחת לו על יריכותיו וכו':

([מכילתין ז:]) א"ר יהושע בן לוי עשרה שיושבין בדין קולר תלוי בצואר כולן (ואפי' במקום חתך) ואפי' תלמיד היושב לפני רבו.

רב הונא כי הוה אתי דינא לקמיה מכניף ומייתי עשרה רבנן מבי רב אמר כי היכי דלימטיאן שיבא מכשורא כי אתא רב דימי אמר דרש רב נחמן בר כהן מאי דכתיב (משלי כ"ט:ד') מלך במשפט יעמיד ארץ ואיש תרומות יהרסנה אם דומה דיין למלך שאינו צריך לכלום יעמיד ארץ ואם דומה לכהן המחזר על הגרנות יהרסנה:

גרסי' בפ' שני דייני גזרות (כתובות דף קה:) קרנא הוה שקיל אסתירא מזכאי ואסתירא מחייב' ודאין להו דינא היכי עבד הכי והא כתיב (שמות כ"ג:ח') ושחד לא תקח ומסקנא אגר בטילה דידיה הוה שקיל דהוי תאהי באמברא דחמרא ויהיב ליה זוזא כל יומא וכי הוה אתי דינא לקמיה אמר להו הבו לי זוזא אגר בטלני כי הא דרב הונא כי הוה אתי דינא לקמיה (שם ע"ב) אמר להו הבו לי גברא דדלי לי בחריקאי ואידון לכו דינא ודוקא בטילא דמוכח כי הא הוא דשרי ליה לדיין למישקל אבל בטילא דלא מוכח אסיר אמר

[4][בגמ' ר"נ ב"י]

רבה בר רב הונא האי דיינא דשאיל שאילתא פסיל למידן דינא ולא אמרן אלא דלית ליה לאושולי אבל אית ליה לאושולי לית לן בה אמר רב פפא לא לידון איניש דינא לא למאן דרחים ליה ולא למאן דסני ליה דרחים

דף ב:

ליה לא חזי ליה חובה דסני ליה לא חזי ליה זכותא (כתובות דף קה:) ת"ר (שמות כ"ג:ח') ושחד לא תקח אינו צ"ל שוחד ממון אלא אפי' שחד דברים נמי אסור מדלא כתיב בצע [כסף] וגו' [כדכתיב (שופטים ה':י"ט) בצע] כסף לא לקחו היכי דמי שוחד דברים כי הא דשמואל הוה קא עבר במעברא אתא ההוא גברא יהב ליה ידא א"ל מאי עבידתיך א"ל דינא אית לי אמר ליה פסילנא לך לדינא אמימר הוה יתיב וקא דאין דינא פרח גדפא והוה יתיב ליה ברישיה אתא ההוא גברא שקליה א"ל מאי עבידתיך אמר ליה דינא אית לי אמר ליה פסילנא לך לדינא:

מר עוקבא הוה שדי רוקא קמיה אתא ההוא גברא כסייה אמר ליה מאי עבידתיך אמר ליה דינא אית לי אמר ליה פסילנא לך לדינא:

גרסינן בפרק עשרה יוחסין (קידושין דף ע:) אמר שמואל כיון שנתמנה אדם פרנס על הציבור אסור בעשיית מלאכה בפני שלשה גרסינן בפרק רבי ישמעאל אומר (דף נב:) אמר רבי שמעון בן לקיש כל המעמיד דיין שאינו הגון על ישראל כאלו נטע אשרה (בישראל) שנאמר (דברים יז) שופטים ושוטרים וסמיך ליה לא תטע לך אשרה אמר רב אשי ובמקום תלמידי חכמים כאלו נטעו אצל מזבח שנאמר אצל מזבח ה' אלהיך (מכילתין דף ז:) אמר ר' אלעזר מניין לדיין שלא יפסע על ראשי עם קדש שנאמר (שמות כ':כ"ג) ולא תעלה במעלות על מזבחי וסמיך ליה ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם: דרש בר קפרא מנא הא מילתא דאמור רבנן הוו מתונין בדין דכתיב ולא תעלה במעלות על מזבחי וסמיך ליה ואלה המשפטים:

אשר תשים אשר תלמדם מבעי ליה אמר רבי ירמיה ואיתימא רבי חייא בר אבא אלו כלי הדיינין מאי ניהו חוטרי וסנדלי שיפורי ורצועי (דברים א':ט"ז) ואצוה את שופטיכם וגו' כנגד מקל ורצועה הכתוב מדבר:

שמוע בין אחיכם א"ר חנניה אזהרה לדיין שלא ישמע דברי בעל דין קודם שיבא בעל דין חבירו ואזהרה לבעל דין שלא יטעים דבריו לדיין קודם שיבא בעל דין חבירו ובגמ' דסוטה אמרינן (דף כא:) רשע עדים היכי דמי א"ר חנינא זה המטעים דבריו לדיין קודם שיבא בעל דין חבירו

(מכילתין ז:) ושפטתם צדק ארשב"ל צדק את הדין בלבך ואחר כך חתכהו (דף ח.) כתיב (דברים א׳:ט"ז) ואצוה אתכם וכתיב ואצוה את שופטיכם א"ר שמלאי אזהרה לציבור שתהא אימת הדיין עליהן ואזהרה לדיין שיסבול את הצבור ועד כמה אמר רבי חנין ואיתימא רבי שבתאי (במדבר י"א:י"ב) כאשר ישא האומן את היונק כתיב (דברים ל"א:כ"ג) כי אתה תבא וכתיב כי אתה תביא א"ר יוחנן משה אמר לו ליהושע זקנים שבדור (עמהן) [עמך] והקב"ה אומר ליהושע טול מקל והך על קדקדן פרנס א' בדור ואין שני פרנסין בדור וכן בדוד אומר (דברי הימים א כ"ח:ב') שמעוני אחי ועמי אם אחי למה עמי ואם עמי למה אחי (סוטה דף מ.) א"ר אלעזר אמר להן דוד לישראל אם אתם שומעים

דף ג.

לי אתם אחי ואם לאו עמי אתם ואני רודה אתכם במקל (דף ח: ע"ש) אמר רבא הני תלתא דייני דיתבי בבי דנא ואזל שליחא דבי דינא וקאמר משמא דחד מינייהו לא כתבינן עליה פתיחא עד דאמר משמא דכולהו והני מילי בלא יומא דדינא אבל ביומא דדינא מידע ידעי דמיכנפי כנופי ויתבי:

מתני' (דף ב.) מכות בשלשה עיבור החדש בשלשה עיבור השנה בשלשה דברי רבי מאיר רשב"ג אומר בג' מתחילין ובחמשה נושאין ונותנין וגומרין בשבעה ואם גמרו בשלשה מעוברת:

גמ' (דף י.) מכות בשלשה מנא הני מילי אמר רב הונא דאמר קרא (דברים כ"ה:א') ונגשו אל המשפט ושפטום הרי כאן שנים ואין בית דין שקול מוסיפין עליהן עוד אחד הרי כאן שלשה:

סליק פירקא

דף ג:

(דף כג.) **דיני** ממונות בשלשה זה בורר לו אחד וזה בורר לו אחד ושניהן בוררין להן עוד אחד דברי ר"מ וחכ"א שני דיינין בוררין להן עוד אחד:

גמ' (שם ע"ב) גרסי' רב דימי אמר רב מחלוקת בשתי כיתי עדים דר"מ סבר צריך לברר ורבנן סברי אין צריך אבל אין שם אלא כת אחת דברי הכל אין יכול לפוסלן לימא רשב"ג ורבי בפלוגתא דר' מאיר ורבנן קמפלגי דתניא הבא לידון בשטר ובחזקה נידון בשטר דברי רבי רשב"ג אומר נידון בחזקה והוינן בה בחזקה ולא בשטר אימא אף בחזקה וקי"ל

דבצריך לברר קמפלגי אליבא דרשב"ג כ"ע ל"פ כי פליגי אליבא דרבי דר' מאיר כרבי ורבנן אמרי לך אפי' תימא כרבי עד כאן לא קאמר רבי אלא בחוקה דמכח שטרא קאתי אבל הכא דלאו מכח עדים אתי אפי' ר' מודה דאין צריך לברר

ותו גרסי' בגמ' במתני' (דף כג.) דזה בורר לו אחד ושניהם בוררין עוד אחד ואפי' לוה מצי מעכב איני והאמר ר' [אלעזר] לא שנו אלא מלוה אבל לוה כופין אותו ודן בעירו כדא"ר יוחנן בערכאות שבסוריא הכא נמי בערכאות שבסוריא שנו אבל מומחין לא רב פפא אומר אפילו מומחין כגון בי דינא דרב חסדא ורב הונא:

מתני' זה פוסל דיינו של זה וזה פוסל דיינו של זה דברי ר"מ וחכמים אומרים אימתי בזמן שהוא מביא עליהן הראיה שהן קרובין או פסולין אבל אם היו כשרין או מומחין מפי ב"ד אינו יכול לפוסלן:

זה פוסל עדיו של זה וזה פוסל עדיו של זה דברי רבי מאיר וחכמים אומרים אימתי בזמן שהוא מביא עליהן ראיה שהן קרובים או פסולים אבל אם היו כשרים אינו יכול לפסלן:

(דף כג.) **גמ'** למה לי למעבד הכי אמרי במערבא משמיה דר' זירא מתוך שזה בורר לו דיין אחד וזה בורר לו דיין אחד ושניהן בוררין להן עוד אחד יצא הדין לאמיתו:

וחכמים אומרים שני דיינין בוררין להן עוד אחד:

אמר רב יהודה אמר רב כך היו נקיי הדעת שבירושלים עושין לא היו

דף ד.

חותמין על השטר אא"כ יודעין מי חותם עמהן ולא היו יושבין בב"ד אא"כ יודעין מי ישב עמהן ולא היו נכנסין לסעודה אא"כ יודעין מי מסב עמהן:

מתני' (דף כד.) אמר לו נאמן עלי אבא נאמן עלי אביך נאמנין עלי ג' רועי בקר ר' מאיר אומר יכול לחזור בו וחכ"א אינו יכול לחזור בו היה חייב לחבירו שבועה ואמר לו דור לי בחיי ראשך ר"מ אומר יכול לחזור בו וחכ"א אינו יכול לחזור בו:

גמ' אמר רב דימי בריה דרב נחמיה בריה דרב יוסף כגון דקבליה עליה בחד:

נאמנין עלי ג' רועי בקר: ג' למה לי לדינא ולא מיבעיא היכא דקבליה עליה לקרוב דראוי להעיד במקום אחר דאינו יכול לחזור בו אלא אפי' קביל עליה פסול דאינו ראוי להעיד במקום אחר אינו יכול לחזור בו (דף כד:) דאמר [5]רבה הרי שקיבל עליו קרוב או פסול לפני גמר דין יכול לחזור בו לאחר גמר דין אינו יכול לחזור בו

[5][בגמ' רבא]

והיכא דקביל עליה קרוב או פסול כבי תרי חזינן לגאון דקאמר אפי' קנו מיניה בב"ד מצי הדר ביה דקנין בטעות הוא דרחמנא אמר (דברים י"ז:ו') על פי שנים עדים ורבואתא אחריני אמרו אי קביל עליה חד קרוב או פסול כבי חרי וקנו מיניה לא מצי למהדר ביה דקי"ל אין לאחר קנין כלום ומסתברא כותייהו דהא אפי קביל עליה לבעל דינו כבי תרי וקנו מיניה אינו יכול לחזור בו כדגרסינן בשבועות בפרק שבועת הדיינין (דף מב.) ההוא דא"ל לחבריה מהימנת לי כבי תרי כל אימת דאמרת לא פרעינא וכו':

(דף כד.) אמר רב יהודה אמר שמואל מחלוקת במחול לך אבל באתן לך דברי הכל יכול לחזור בו ורבי יוחנן אמר באתן לך מחלוקת (דף כד:) אמר ר"ש בן לקיש מחלוקת לפני גמר דין אבל לאחר גמר דין דברי הכל אינו יכול לחזור בו ור' יוחנן אמר לאחר גמר דין מחלוקת:

שלח ליה רב נחמן בר רב חסדא לרב נחמן בר יעקב ילמדנו רבינו לאחר גמר דין מחלוקת או לפני גמר דין מחלוקת והלכה כדברי מי שלח ליה לאחר גמר דין מחלוקת והלכה כדברי חכמים רב אשי אמר הכי שלח ליה במחול לך מחלוקת או באתן לך מחלוקת והלכה כדברי מי שלח ליה באתן לך

דף ד:

מחלוקת והלכה כדברי חכמים וקי"ל כי הני תרי לישני דרב נחמן בר יעקב שלחו ליה מבי רב לשמואל ילמדנו רבינו לפני גמר דין וקנו מידו מאי שלח להו אין לאחר קנין כלום וכן הלכה:

מתני' אלו הן הפסולין המשחק בקוביא והמלוה ברבית ומפריחי יונים וסוחרי שביעית אר"ש בתחלה לא היו קוראין אותן אלא אוספי שביעית משרבו האנסין חזרו לקרותן סוחרי שביעית א"ר יהודה אימתי בזמן שאין לו אומנות אלא הוא אבל יש לו אומנות בלא הוא הרי זה כשר וחכמים אומרים בין יש לו אומנות שלא הוא ובין אין לו אומנות אלא הוא ה"ז פסול:

גמ' המשחק בקוביא מאי קא עביד אמר רב ששת לפי שאין עסוקין בישובו של עולם: והמלוה ברבית אמר רבא לוה ברבית פסול לעדות (דף כה.) בר בינתוס נפקו עליה תרי סהדי ואסהידו ביה חד אמר קמא דידי אוזיף ברביתא וחד אמר לדידי אוזיף ברביתא פסליה רבא לבר בינתוס והא אמר רבא לוה ברבית פסול לעדות רבא לטעמיה דאמר רבא אדם קרוב אצל עצמו ואין אדם משים עצמו רשע דגרסי' בפירקא קמא (דף ט.) אמר רב יוסף פלוני רבעו לאונסו הוא ואחר מצטרפין להרגו לרצונו אינו נאמן רשע הוא

והתורה אמרה (שמות כ"ג:א') אל תשת ידך עם רשע רבא אמר אדם קרוב אצל עצמו ואין אדם משים עצמו רשע ואמר רבא פלוני בא על אשתו הוא ואחר מצטרפין להרגו אבל לא להרגה:
ההוא טבחא דנפק טריפתא מתותיה ידיה שמתי' רב נחמן ועבריה אזל רבי מזייה ורבי טופריה סבר רב נחמן לאכשוריה א"ל רבא האי

דף ה.

איערומי קא מערים אלא מאי תקנתיה כדרב אידי בר אבין דאמר רב אידי בר אבין ילבש שחורים ויתכסה שחורים וילך למקום שאין מכירין אותו ויחזיר אבדה בממון חשוב אי נמי יוציא טרפה מתחת ידו בדבר חשוב ומשלו:
ת"ר (דף כה:) משחקין בקוביא שאמרו אלו המשחקין בפסיפסין ולא את הפסיפסין בלבד אמרו אלא אפילו קליפי אגוזים וקליפי רמונים ומאימתי חזרתם משישברו את פסיפסיהם ויחזרו בהן חזרה גמורה דאפילו בחנם לא עבד ומלוה ברבית אחד המלוה ואחד הלוה ומאימתי חזרתן משיקרעו את שטרותיהן ויחזרו בהן חזרה גמורה דאפילו לנכרי לא מוזפי ומפריחי יונים אלו הממירים ביונים ולא את היונים בלבד אמרו אלא אפילו בהמה חיה ועוף ומאימתי חזרתן משישברו את פגמיהן ויחזרו בהן חזרה גמורה דאפילו במדבר לא עבדי וסוחרי שביעית אלו שנושאין ונותנין בפירות שביעית ומאימתי חזרתן משתגיע שביעית אחרת ויבדלו א"ר נחמיה לא חזרת דברים בלבד אמרו אלא חזרת ממון כיצד כותב אני פלוני בר פלוני כנסתי מאתים זוז מפירות שביעית והרי הן במתנה לעניים:
תנא הוסיפו עליהן הגזלנין והחמסנין ועוד הוסיפו עליהן הרועין והגבאין והמוכסין:
הרועים אמר רבא רועה שאמרו אחד רועה בהמה דקה ואחד רועה בהמה גסה:
והגבאין. מעיקרא סבור מאי דקיץ להו שקלי כיון דחזו דשקלי טפי ממאי דקיץ להו גזרו בהן רבנן:
אמר רב יהודה סתם רועה פסול סתם גבאי כשר ואוקימנא להא דאמר רב יהודה סתם רועה פסול בפ' שנים אוחזים בטלית (דף ה:) ברועה דידיה אבל ברועה דעלמא סתמיה כשר דאי לא תימא הכי אנן חיותא לרעיא היכי מסרינן הא כתיב (ויקרא י"ט:י"ד) ולפני עור לא תתן מכשול אלא חזקה אין אדם חוטא ולא לו:
והמוכסין. מעיקרא סבור הא דינא דמלכותא דינא כיון דחזו דחטפי ושקלי גזרו בהו רבנן:

א"ר יהודה אימתי בזמן שאין לו אומנות אלא היא (דף כו:) אמר רבי אבהו א"ר אלעזר הלכה כר' יהודה ואמר ר' אבהו א"ר אלעזר כולן צריכין הכרזה בב"ד אבל פסולי דאורייתא לא בעו הכרזה דאמרינן ההיא מתנתא דהוה חתימי עלה תרי גזלני סבר רב פפא לאכשורי מאי טעמא דלא אכרזינא עלייהו אמר ליה רבא נהי דגזלן דרבנן בעי הכרזה גזלן דאורייתא מיבעי הכרזה:

סתם רועה פליגי ביה רב אחא ורבינא חד אמר בעי הכרזה וחד אמר לא בעי הכרזה והלכתא בעי הכרזה דקיימי לן (פסחים דף עד:) דכל היכא דפליגי בה רב אחא ורבינא הלכה כמאן דמקיל הלכך לא הוי פסול עד דמכרזי עליה:

א"ר נחמן אוכלי דבר אחר פסולין לעדות ומאי ניהו צדקה של נכרי ולא אמרן אלא בפרהסיא אבל בצנעא לא ובפרהסיא נמי לא אמרן אלא דהוה ליה לאיתזוני בצנעא וקא מבזי נפשיה בפרהסיא אבל לא הוה לאיתזוני בצנעא חיותיה היא:

דף ה:

א"ר נחמן החשוד על העריות כשר לעדות אמר ליה רב ששת ארבעין בכתפיה וכשר התם יצרו תקפו אמר רבא ומודה רב נחמן לעדות אשה שפסול בין לאפוקה בין לעיולה:

חזינן לרבותא דקא פסקו הילכתא כרב ששת וקא יהבי טעמא למילתא משום דהלכתא כרב ששת באיסורי:

ואמר רב נחמן גנב בניסן וגנב בתשרי לא שמיה גנב והני מילי באריסא ובדבר מועט ובדבר שלא נגמרה מלאכתו:

איכריה דרב זביד חד גנב קבא דשערי וחד גנב קיבורא דאהינא ופסלינהו:

הנהו קבוראי דקברו מיתא ביו"ט ראשון שמתינהו רב פפא ופסלינהו סבר רב הונא בריה דרב יהושע לאכשורינהו אמר ליה רב פפא והא רשעים נינהו סברי מצוה קא עבידנא והא שמתינהו ולא בעו שמתייהו סברי כפרה עבדו לן רבנן:

איתמר (דף כז.) עד זומם אביי אמר למפרע הוא נפסל רבא אמר מכאן ולהבא הוא נפסל פירוש אביי אמר למפרע הוא נפסל מעידנא דאסהיד בב"ד כגון דאסהיד בב"ד בניסן והוזם בב"ד בתשרי כל העדות שהעיד מניסן ועד תשרי לא הויא עדות אמר רב אשי הלכתא כוותיה דאביי והלכתא כאביי ביע"ל קג"ם:

מומר אוכל נבלות לתיאבון דברי הכל פסול כפין ואכיל נבלה כפין נמי ושקיל ארבעה זוזי ומסהיד.

להכעיס אביי אמר פסול ורבא אמר כשר רשע דחמס בעינן והילכתא כאביי:

והמועלים בשבועות פסולין לעדות אחד שבועת ממון ואחד שבועת שוא דלית הלכתא כרבא דאמר רשע דחמס בעינא:
ירושלמי החשוד בשבועה מאימתי מקבלין אותו משיבא לב"ד שאין מכירין אותו ויאמר חשוד אני:
בר חמא קטל נפשא א"ל ריש גלותא לרב אחא בר יעקב פוק עיין בדיניה אי ודאי קטל נפשא ליכהיוה עיניה נפק אשכח תרי סהדי דודאי קטל נפשא אזל איהו ואייתי תרי סהדי ופסלי לחד מינייהו חד אמר קמאי דידי גנב קבא דחושלא וחד אמר קמאי דידי גנב (דף כז:) קתא דבורטיא אמר ליה ר"מ ור' יוסי הלכה כר"י ור"י הא

דף ו.

אמר הוזם בדיני ממונו' כשר בדינינפשות א"ל רב פפי הנ"מ היכא דלא סתם לן תנא כר"מ הכא הא סתם לן תנא כר"מ קם בר חמא נשקיה אכרעיה וקביל עליה כרגיה דכולהו שניה:
והילכתא כר' מאיר דאמר עד זומם פסול לכל התורה כולה:
גרסי' בקדושין (דף מ:) כל שאינו לא במקרא ולא במשנה ולא בתלמוד ולא בד"א אינו מן הישוב א"ר יוחנן ופסול לעדות ת"ר האוכל בשוק ה"ז ככלב וי"א פסול לעדות א"ר אידי בר אבין הלכה כי"א:
מתני' (דף כז:) אלו הן הקרובין אחיו ואחי אביו ואחי אמו ובעל אחותו ובעל אחות אביו ובעל אחות אמו ובעל אמו וחמיו וגיסו הן ובניהן וחתניהן וחורגו לבדו א"ר יוסי זו משנת ר"ע אבל משנה הראשונה דודו ובן דודו וכל הראוי ליורשו וכל הקרוב לו באותה שעה היה קרוב ונתרחק כשר רבי יהודה אומר אפי' מתה בתו ויש לו בנים ממנה הרי זה קרוב:
גמ' (דף כח.) אמר רב נהמן אחי חמותי לא יעיד לי בן אחי חמותי לא יעיד לי בן אחות חמותי לא יעיד לי ותנא תונא בעל אחותו ובעל אחות אביו ובעל אחות אמו הן ובניהן וחתניהן:
פי' כולהו מחתניהן ובניהן גמרינן להו שהאדם לחתן בעל אחותו נקרא אחי

דף ו:

חמותו ובנו הוא בן אחי חמותו וכולם על זה הדרך:

אמר רב אשי כי הוינן בי רב עולא איבעיא לן אחי חמי מהו בן אחי חמי מהו בן אחות חמי מהו אמר לן תניתוה אחיו ואחי אביו ואחי אמו הן ובניהן וחתניהן רב איקלע למיזבן (דף כח:) גוילא בעו מיניה מהו שיעיד אדם באשת חורגו בסורא אמרי בעל כאשתו בפומבדיתא אמרי אשה כבעלה:

א"ר הונא אמר רב מנין שהאשה כבעלה שנא' (ויקרא יא) ערות אחי אביך לא תגלה. אל אשתו לא תקרב דודתך היא וכי דודתך היא והלא אשת דודו היא אלא קמ"ל דאשה כבעלה:

רב חסדא מכשר באחי האח וכן הלכתא ואמר רב חסדא אבי חתן ואבי כלה מעידין זה לזה ולא דמו להדדי אלא כאוכלא לדנא:

גרסינן בפרק יש נוחלין (ב"ב דף קכח:) שלח ליה רבי אבא לרב יוסף בר חמא הלכתא שלישי בשני כשר רבא אמר אף בראשון מר בר רב אשי אכשר באבא דאבא ולית הלכתא כמר בר רב אשי פירוש קסבר מר בר רב אשי דאכשר באבא דאבא דשלישי בראשון הוא ומשום הכי קא מכשר ביה ולית הלכחא כותיה דאב ובנו ראשון בראשון הוא כמו אח ואחיו שהן ראשון בראשון והוה ליה אבא דאבא שני בראשון:

(דף כח:) ואשתו ארוסה אע"ג דתני רבי חייא בר אמי אשתו ארוסה לא אונן ולא מיטמא לה וכן היא לא אוננת ולא מיטמאה לו מתה אינו יורשה [מת הוא גובה כתובתה] לענין עדות פסול לגבה דהתם בשארו תלה רחמנא ואכתי לאו שארו היא אבל לענין עדות משום קרובי דעתא הוא והאי מקרב דעתיה לגבה:

וחורגו לבדו: ת"ר וחורגו לבדו רבי יוסי אומר גיסו לבדו וכ"ש חורגו א"ר יהודה אמר שמואל הלכתא כר' יוסי דאמר גיסו לבדו וכל שכן חורגו:

פירושא דגאון ר' יוסי דסבר גיסו לבדו אבל בנו וחחנו לא.

מכשר בבעל בח אחות אשתו ולא תסתבר לך דבבנו

דף ז.

וחתנו דגיסו דלאו מן אחות אשתו פליגי דאילו בן גיסו שאינו בן אחות אשתו לא צריכא למימר דהא בעל אמו ובעל אחותו[6] ובניהן פסולין הנ"מ דאיתינון בן אמו או בן אחותו אבל אי איתינון מן אשה אחרת כשרים דמקשינן בעל אמו הוא ובנו היינו אחיו ואתא רבי ירמיה למימר בנו מאשה אחרת וקאמר לא נצרכא אלא לאחי האח ולא קם מימריה דאמרינן רב חסדא אכשר באחי האח אמרו ליה והא אמר רב ירמיה לא נצרכא אלא

[6] ס"א דבניהם

לאחי האח אמר להו לא סבירא לי אלא היינו אחיו תנא אחים מן האב וקתני אחים מן האם וכיון דבני בעל אמו ובעל אחותו ובעל אחות אחיו ובעל אחות אמו שפסולין בזמן שהן באים מאמו או מאחותו או מאחות אביו או מאחות אמו אבל בניהן מאשה אהרת כשרין אף כמו הן אלו נאמר בגיסו הוא בנו וחתנו אף בנו מאשה אחרת כשר ועכשיו שהוא לבדו למדנו שבנו מאחות אשתו של זה כשר הוא לו וכן בנו ובן חתנו אלו דברי גאון

ואנן קשיא לן האי מימרא דא"כ הא דתנן ובעל אחות אמו הן ובניהן היכי משכחת לה בעל אחות אמו לאו היינו גיסו ובנו אלא ש"מ האי דאמרי' וגיסו לבדו לאפוקי בן גיסו מאשה אחרת הוא אבל בן גיסו מאחות אשתו פסול והכי מפורש בירושלמי (הלכה ו) גיסו אית תנא תאני יש לו בנים וחתנים ואית תנא תאני אין לו בנים וחתנים מ"ד יש לו בנים וחתנים מאחות אשתו ומ"ד אין לו בנים וחתנים מאשה אחרת ועוד האי דדייק ואמר אף כמו הן אלו נאמר בגיסו הוא ובנו וחתנו אף בנו מאשה אחרת כשר והא מתני' דתנן ובעל אחות אמו דהוא בנו מאחות אשתו וקתני סיפא וגיסו הוא ובנו וחתנו ולא קא מכשר בנו בין מאחות אשתו בין מאשה אחרת ומהיכא נפקא ליה האי דיוקא אלא ודאי דברי שגגה הן ואין לסמוך עליהן ומתני' דפסול בתרוייהו אוקימנא כר' יהודה ור' יוסי דפליג עליה בברייתא ואמר גיסו לבדו לאפוקי בנו מאשה אחרת הוא שיהא כשר אבל בנו מאחות אשתו דברי הכל פסול ואיפסיקא הלכתא כר' יוסי :

היה קרוב ונתרחק כשר ר' יהודה אומר אפילו מתה בתו ויש לו בנים ממנה ה"ז קרוב:

אמר רבא א"ר נחמן אין הלכה כר' יהודה:

גרסי' בפרק מי שמת (ב"ב דף קנט.) היה יודע לו בעדות עד שלא נעשה גזלן ונעשה גזלן הוא אינו מעיד על כתב ידו אבל אחרים מעידין על כתב ידו וקשיא לן עלה איהו לא מהימן אחריני מהימני ואוקימנא בשהוחזק כתב ידו בב"ד וקא פרשי רבנן כגון שהוחזק אותו הכתב עצמו בב"ד קודם שנעשה גזלן היה יודע לו בעדות עד שלא נעשה חתנו ונעשה חתנו הוא אינו מעיד על כתב ידו אבל אחרים מעידין

וגרסינן בפרק יש נוחלין (ב"ב דף קכח.) היה יודע לו בעדות עד שלא נעשה חתנו ונעשה חתנו פקח ונתחרש פיתח ונסתמא שפוי ונשתטה פסול אבל היה יודע לו עדות עד שלא נעשה חתנו ונעשה חתנו ומתה בתו פקח ונתחרש וחזר ונתפקח שפוי ונשתטה וחזר ונשתפה פיתח ונסתמא וחזר ונתפתח כשר זה הכלל כל שתחלתו בכשרות וסופו בכשרות כשר שמעינן מיהא דהיכא דתחלתו בפסלות אע"פ שסופו בכשרות פסול

ותנן נמי בהדיא (כתובות דף יח.) העדים שאמרו כתב ידינו הוא זה אבל אנוסים היינו קטנים היינו פסולי עדות היינו הרי אלו נאמנים אלמא כל היכא דפסולים מעיקרא אע"ג דהשתא כשרים נינהו לא מקבלא סהדותהון בההיא סהדותא הואיל ומעיקרא כד אתמסרא להון ההיא עדות לאו בני עדות הוו הלכך ההוא בעיא דאיבעי' קמי' גאוני בענין מי שצוה בשעת מיתתו בפני קרוב לו ורחוק מבניו עדותו כשרה אם לא וקא פשיט להו דאיכשרה להו לא דיקא דכיון דבעידנא דאימסרי להו ההוא סהדותא הוה פסול להו השתא נמי פסולי:

דף ז:

האוהב והשונא וכו' אמרו לו לא נחשדו ישראל על כך ולית הלכתא כר' יהודה נמי בהא (דף כט.) והוא לא אויב לו ולא מבקש רעתו חדא לדיין דפסיל למידן למאן דסאני ליה משום דלא חזי ליה זכותא אבל עד כשר וחדא לכדתניא איסי בן יהודה אמר והוא לא אויב לו ולא מבקש רעתו מכאן אזהרה לשני ת"ח ששונאין זה את זה שאסורין לישב בדין זה עם זה:

מתני' כיצד בודקין את העדים מכניסין אותם ומאיימין עליהן ומוציאין אותן לחוץ ומשייירין את הגדול שבהן ואומרין לו כיצד אתה יודע שזה חייב לזה אם אמר הוא אמר לי שהוא חייב לו או פלוני אמר לי שהוא חייב לו לא אמר כלום עד שיאמר בפנינו הודה לו שהוא חייב לו מאתים זוז:

גמ' בפנינו הודה לו. מסייעא ליה לרב דאמר רב יהודה אמר רב וצריך שיאמר אתם עדי איתמר נמי אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן וצריך שיאמר אתם עדי תניא נמי הכי מנה לי בידך ואמר לו הן למחר אמר לו תנהו לי משטה אני בך פטור ולא

דף ח.

עוד אלא אפילו הטמין לו עדים אחורי הגדר ואמר לו מנה לי בידך אמר לו הן רצונך שיעיד לי פלוני ופלוני אמר לו לאו מתירא אני שמא תכפיני בדין למחר אמר לו תנהו לי משטה אני בך פטור והני מילי דקטעין איהו אבל אנו לא טענינן ליה ולא מיבעיא היכא דאמר ליה משטה אני בך הוא דפטור אלא אפי' אמר ליה (דף כט:) לא היו דברים מעולם פטור מ"ט דכל מילתא דכדי לא דכירי לה אינשי ההוא דאטמין ליה לחבריה סהדי בכילתא אמר לו מנה לי בידך אמר לו הן עירי ושיכבי להוו עלך סהדי א"ל לא

אמר רב כהנא הא אמר לא והא דאמר רב יהודה אמר רב צריך שיאמר אתם עדי ל"ש כי אמר לוה ול"ש כי אמר מלוה ושתיק לוה:
ההוא דהוה קרו ליה קב רשו אמר מאן מסיק בי אלא פלניא מאה זוזי תבעיה לדינא קמיה דר"נ אמר להו אדם עשוי שלא להשביע את עצמו:
ההוא דהוה קרו ליה עכברא דשכיב אדינרי כי הוה שכיב אמר אי הוה לי לאו פרעתיה לפלוני ופלו' לבתר דשכיב תבעו לבניה קמיה דר' חייא אמר להו כשם שאדם עשוי שלא להשביע את עצמו כך אדם עשוי שלא להשביע את בניו:
הודה בפני שנים וקנו מידו כותבין מ"ט כיון שסתם קנין לכתיבה עומד לא קנו מידו אין כותבין:
בפני ג' ולא קנו מידו מאי רב אמר כותבין רב אשי אמר אין כותבין הוה עובדא וחש לה רב להא דרב אשי א"ר אדא בר אהבה האי אודיתא זימנין כתבינן וזימנין לא כתבינן מיכנפי ויתבי לא כתבינן כנף ואייתי איהו כתבינן מר בר רב אשי אמר אפי' כנף ואייתי ואמר הוו עלי דייני לא כתבינן עד דקבעי דוכתא בבי דינא ומשדרי שליחא מבי דינא ומזמני להו לדינא:
הא מילתא חזינא בה פלוגתא ביני רבואתא איכא מאן דאמר דלית הלכתא כמר בר רב אשי

דף ח:

ואיכא מ"ד הלכה כמר בר רב אשי דכל היכא דלא איתמר בהדיא לית הלכתא כמר בר רב אשי הלכתא כותיה ולא אשכחנן בכוליה תלמודא דלית הלכתא כותיה בר מהני תרי דמיפך שבועה (שבועות מ.) וחיואר (חולין עו:) וסימניך הפך לבן והאי סברא דרבינו האי גאון זצ"ל:
הודה במטלטלין וקנו מידו כותבין לא קנה מידו אין כותבין במקרקעי ולא קנו מידו מאי אמימר אמר כותבין ומר זוטרא אמר אין כותבין והלכתא כותבין ומטלטלין אע"ג דאיתינהו בעיניהו כיון דמחוסרי גוביאנא לאו כמקרקעי דמי הלכך אין כותבין:
ההיא אודיתא דלא הוה כתיב בה אמר לן כתובו וחתומו והבו ליה אבייי ורבא דאמרי תרוייהו היינו דרשב"ל דאמר חזקה אין העדים חותמין על השטר אא"כ נעשה גדול מתקיף לה רב הונא בריה דרב יהושע מי איכא מידי דאנן לא ידעינן וספרי דבי דינא ידעי שאילו לספרי דאביי וידעי לספרי דרבא וידעי ההיא אודיתא דהוה כתיב בה (דף ל.) בכל לישנא דבי דינא ולא הוה כתיב בה במותב תלתא כחדא הוינא סבר רבינא למימר

הא נמי רשב"ל היא דאמר חזקה אין העדים חותמין על השטר אא"כ נעשה גדול אמר ליה רב נתן בר דימי לרבינא הכי אמרינן משמיה דרבא כל כי האי גוונא חוששין לב"ד טועין ואי כתיב בה בי דינא דפלניא ואמרנא ליה לרבנא פלניא דמשמע דאינון תלתא לא צריך:

מהא שמעינן דלית הלכתא כשמואל דאמר שנים שדנו דיניהן דין:

ת"ר הרי שבא ואמר אני ראיתי אביכם שהטמין מעות בשידה תיבה ומגדל ואמר של פלוני הן ושל מע"ש הן בבית לא אמר כלום בשדה דבריו קיימין כללא של דבר רואין כל שאלו יכול ליטלן דבריו קיימין ואם לאו לא אמר כלום הרי שראו את אביהן שהטמין מעות בשידה תיבה ומגדל ואמרשל פלוני הן ושל מע"ש הן רואין אם כמוסר דבריו קיימין ואם כמערים לא אמר כלום הרי שהיה מצטער על מעות (7מעשר שני) שהניח לו אביו ובא בעל החלום ואמר לו כך וכך הן ושל פלוני הן ושל מע"ש הן מעשה היה ובא לפני חכמים ואמרו דברי חלומות לא מעלין ולא מורידין:

מתני' (דף כט:) היו מבניסין את השני ושומעין את דבריו נמצאו דבריהם מכוונים נושאים ונותנים בדבר שנים אומרים זכאי ואחד אומר חייב זכאי שנים אומרים חייב וא' אומר זכאי חייב אחד אומר זכאי ואחד אומר חייב ואחד אומר איני יודע או אפי' שנים מזכין או מחייבין וא' אומר איני יודע יוסיפו הדיינין:

גמ' ירושלמי 8אמר ר' סימון צריך הדיין לשנות טענותיהם שנאמר (מלכים א ג':כ"ג) ויאמר המלך זאת אומרת זה בני החי ובנך המת רב הונא מיקל לדיינא דאמר מקבלין אתון חד סהדא אלא אינון יימרון את לא תימר רב הונא כד הוה חזי זכות לבר נש ולא הוה ידע ליה הוה פתח ליה משום (משלי ל"א:ח') פתח פיך לאלם 9א"ר אבהו בשם ר' יוחנן המכמין עדים אחורי גדר לא עשה כלום אמר ר' אבא משום רב הונא צריכים העדים להיות עומדין בשעת עדותן שנאמר (דברים י"ט:י"ז) ועמדו שני האנשים ר' ירמיה בשם ר' אבהו אמר אף הנידונין צריכין להיות עומדים בשעת שמקבלין דינן שנאמר (דברים י"ט:י"ז) אשר להם הריב לפני ה':

(דברים כ"ד:ט"ז) לא יומתו אבות על בנים למה לי והלא כבר נאמר איש בחטאו יומתו אלא שלא יהו העדים קרובים לבעלי דינין ומנין אף הדיינין שנאמר (דברים כ"ד:ט"ז) ובנים לא יומתו על אבות ומנין שלא יהו העדים קרובים לדיינין הגע עצמך שאם הוזמו

7ס"א ל"ג
8הלכה ח
9שם הלכה ט

לא מפיהם הם נהרגין ומנין שלא יהו העדים קרובים זה לזה הגע עצמך שאם הוזם אחד מהם כלום נהרג עד שיוזם חבירו אם אתה אומר כן לא נמצא נהרג על פיו ומנין שלא יהו הדיינין קרובים זה לזה אמרה תורה הרוג ע"פ דיינין הרוג ע"פ שני עדים מה העדים אין קרובין זה לזה אף הדיינין אין קרובים זה לזה [10]והלכתא אם העדים קרובין בין למלוה בין ללוה בין לערב פסולין להעיד (מכות דף ז.) דאי לית ליה ללוה בתר ערבא אזלי [11] תניא אין הקרובים דנין לא זה את זה ולא זה עם זה [12](ולא זה על זה) ואין מעידין זה את זה ולא זה עם זה (ולא זה על זה) ולא זה בפני זה:

מיכתב היכי כתבינן ר' יוחנן אמר זכאי רשב"ל אמר פלוני ופלוני מזכים ופלוני ופלוני מחייבים

דף ט.

רבי אלעזר אומר מדבריהם נזדכה פלוני:

מתני' (דף כט.) גמרו את הדבר היו מכניסין אותן וגדול שבדיינים אומר איש פלוני אתה זכאי ואיש פלוני אתה חייב ומנין כשיצא שלא יאמר אני מזכה וחברי מחייבין אבל מה אעשה וחברי רבו עלי על זה נאמר (משלי י״א:י״ג) הולך רכיל מגלה סוד:

גמ' (דף ל.) תניא רבי נחמיה אומר כך היה מנהגן של אנשי ירושלם מכניסין לבעלי דינין ושומעין דבריהם ומכניסין לעדים ושומעין דבריהם ומוציאין כל אדם לחוץ ונושאין ונותנין בדבר וגומרין את הדבר ואח"כ מכניסין לבעלי דינים ונדול שבדיינים אומר איש פלוני אתה זכאי איש פלוני אתה חייב תניא אין עדותן מצטרפת עד שיראו שניהן כאחד ר' יהושע בן קרחה אומר אפי' בזה אחר זה ואין עדותן מצטרפת עד שיעידו שניהם כאחד ר' נתן אומר שומעים דבריו של זה היום וכשיבא חברו למחר שומעין דבריו:

(דף ל:) והלכתא כר' יהושע בן קרחה והלכתא כרבי נתן ואפילו הודאה אחר הודאה או הודאה אחר הלואה או הלואה אחר הלואה או הלואה אחר הודאה מצטרף כר' יהושע בן קרחה (דף לא.) נהרדעי אמרי אפי' אחד אומר מנה שחור ואחד אומר מנה לבן מצטרף כמאן כרבי שמעון בן אלעזר דתניא רבי שמעון בן אלעזר אומר לא נחלקו בית שמאי וב"ה (אלא) על שתי כתי עדים שכת אחת אומרת מנה וכת אחת אומרת מאתים שיש בכלל מאתים מנה ועל מה נחלקו על כת אחת שבית שמאי אומרים נחלקו עדותן ובית הלל אומרים יש בכלל מאתים מנה וכן הלכה

[10] לשון הרי"ף
[11] תוספתא מכילתין פרק ה
[12] נ"א מ"ז

אחד אומר חבית של יין ואחד אומר חבית של שמן הוה עובדא וחייביה ר' אמי חביתא דחמרא מיגו חביתא דמשחא כמאן כר"ש בן אלעזר אימור דאמר ר"ש בן אלעזר היכא דיש בכלל מאתים מנה כי האי נוונא מי אמר אלא לדמי אחד אומר בדיוטא העליונה ואחד אומר בדיוטא התחתונה אמר ר' חנינא מעשה בא לפני רבי וצירף עדותן:

ומנין כשיצא שלא יאמר אני המזכה וכו': ההוא תלמידא דאפיק מילתא דאיתמר בבי מדרשא דר' אמי לבתר עשרים ותרתין שנין אפקיה רבי אמי מבי מדרשא ואכריז עליה דין גלי רזיא:

מתני' (שם) כל זמן שהוא מביא ראיה הוא סותר את הדין אמרו לו כל ראיה שיש לך הבא מיכן ועד ל' יום הביא בתוך ל' יום סותר ואם לאו אינו סותר רשב"ג אמר מה יעשה זה שלא מצא בתוך ל' ומצא לאחר ל':

גמ' אמר רבה בר רב הונא הלכה כרשב"ג:

מתני' אמרו לו הבא עדים אמר אין לי עדים הבא ראיה אמר אין לי ראיה לאחר זמן מצא עדים ומצא ראיה הרי זו אינה כלום אמר רשב"ג

דף ט:

מה יעשה זה שלא היה יודע שיש לו עדים ומצא עדים לא היה יודע שיש לו ראיה ומצא ראיה [13]אמרו לו הבא עדים ואמר אין לי עדים הבא ראיה ואמר אין לי ראיה ראה שהוא חייב ואמר קרבו פלוני פלוני והעידוני או שהוציא ראיה מתוך אפונדתו הרי זה אינו כלום:

גמ' אמר רבה בר רב הונא אין הלכה כרשב"ג ההוא ינוקא דאתא לדינא לקמיה דרב נחמן א"ל אית לך עדים אמר ליה לא אית לך ראיה א"ל לא חייביה רב נחמן הוה קא בכי ואזיל שמעוה הנך אינשי אמרי ליה מ"ט בכית א"ל דאתאי לקמיה דרב נחמן לדינא ואמר לי אית לך ראיה ואמרי ליה לא וחייבן ר"נ אמרי ליה אנן ידעינן במילי דאבוך אתא לקמיה דרב נחמן אמר להו ר"נ כי קא אמרינן לאחר זמן מצא עדים ומצא ראיה הרי זו אינה כלום הני מילי בגדול דידע במילי דאבוה אבל קטן אפילו רבנן מודו דקטן במידי דאבוה לא ידע:

ההיא איתתא דנפק שטרא מתותי ידה בבי דינא דרב נחמן אמרה ליה ידענא בהאי שטרא דפריע הוא הימנה רב נחמן א"ל רבא כמאן כרבי דאמר אותיות נקנות במסירה דאי בעי אמרה לקוח הוא בידי אמר ליה לא שאני הכא דאי בעיא קלתיה איכא דאמרי

[13]במשנה שבגמ' ובאלפסי ד"ס (מן ואמרו לו עד אין לי ראיה) ליתא

לא הימנה רב נחמן א"ל רבא והא אי בעיא קלתיה אמר ליה כיון דאיתחזק שטרא בבי דינא אי בעיא (דף לא:) קלתיה לא אמרינן איתיביה רבא לרב נחמן סימפון שיוצא בב"ד אם יש עליו עדים יתקיים בחותמיו אין עליו עדים [14]או שיצא מתחת ידי שליש ואע"ג שהוחזק בב"ד או שיצא לאחר חיתום שטרות הרי זה כשר אלמא שליש מהימן תיובתא דרב נחמן תיובתא

כי אתא רב שמואל בר יהודה א"ר יוחנן לעולם מביא ראיה וסותר עד [15]שיסתום טענותיו כיצד אמרו לו הבא עדים אמר אין לי עדים הבא ראיה אמר אין לי ראיה ואם אח"כ באו עדים ממדינת הים או שהיתה דיסקיא של אביו מופקדת ביד אחרים מביא וסותר:

כי אתא רב דימי אמר ר' יוחנן התוקף את חבירו בדין אחד אומר נידון כאן ואחד אומר נלך למקום הועד כופין אותו עד שילך למקום הועד אמר לפניו רבי אלעזר רבי מי שנושה בחבירו מנה יוציא מנה על מנה אלא כופין אותו ודן בעירו:

איתמר נמי אמר רב ספרא שנים שנתעצמו בדין אחד אומר נידון כאן ואחד

דף י.

אומר נלך למקום הועד כופין אותו ודן בעירו ואם אמר כתבו ותנו לי מאיזה טעם דנתוני כותבין ונותנין לו ואם הוצרך דבר לשאול מבית דין הגדול שבירושלם כותבין ושולחין והיבמה תלך אחר היבם להתירה ועד כמה אמר רבי אמי אפילו היא בטבריא והוא בציפורי אמר רבי אמי מאי קרא (דברים כ"ה:ח') ושלחו זקני עירו ולא זקני עירה אמר אמימר הלכתא כופין אותו והולך למקום הועד א"ל רב אשי לאמימר והאמר רבי אלעזר כופין אותו ודן בעירו אמר ליה ה"מ היכא דניחא ליה למלוה אבל היכא דלא ניחא ליה למלוה (משלי יא) עבד לוה לאיש מלוה:

סליקו להו זה בורר

(דף לב:) אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות בדרישה ובחקירה שנאמר (ויקרא כ"ד:כ"ב) משפט אחד יהיה לכם מה בין דיני ממונות לדיני נפשות דיני ממונות בשלשה ודיני נפשות בעשרים ושלשה דיני ממונות פותחין בין לזכות בין לחובה ודיני נפשות פותחין לזכות ואין פותחין לחובה דיני ממונות מטין ע"פ אחד בין לזכות בין לחובה דיני נפשות מטין על פי אחד לזכות ועל פי שנים לחובה:

[14] נ"א ויצא

[15] באשר"י הגי' שיסתר

גמ' ודיני ממונות מי בעינן דרישה וחקירה ורמינהו שטר שזמנו כתוב באחד בניסן בשמיטה ובאו עדים ואמרו היאך אתם מעידין על השטר הזה והלא ביום פלוני עמנו הייתם במקום פלוני השטר כשר והעדים כשרין חיישינן שמא איחרוהו וכתבוהו ותנן נמי בשטרי חוב המוקדמין פסולין והמאוחרין כשרין ואי ס"ד בעינן דרישה וחקירה מאוחרין אמאי כשרין (דף לב:) אמר רב פפא לא קשיא

דף י:

כאן בדין מרומה כאן בדין שאינו מרומה תניא (דברים ט"ז:י"ט-כ') צדק צדק תרדוף וכתיב (ויקרא י"ט:ט"ו) בצדק תשפוט עמיתך אחד לדין ואחד לפשרה הא כיצד שתי ספינות שהיו עוברות בנהר ופוגעות זו בזו אם עוברות שתיהן בבת אחת טובעות בזו אחר זו עוברות וכן שני גמלים שהיו עולין במעלות בית חורון ופגעו זה בזה אם עוברין שניהן בבת אחת נופלין בזה אחר זה עולין טעונה ושאינה טעונה תדחה שאינה טעונה מפני טעונה קרובה ושאינה קרובה תדחה קרובה מפני שאינה קרובה היו שתיהן קרובות שתיהן רחוקות שתיהן טעונות הטיל פשרה ביניהן ומעלות שכר זו לזו:

תוספתא [16]חמרין שרגליו של אחד מהן רעות אין רשאין לעבור עליו נפל רשאין לעבור עליו היה אחד טעון ואחד רכוב מעבירין את הרכוב מפני הטעון אחד טעון ואחד ריקן מעבירין את הריקן מפני הטעון אחר רכוב ואחד ריקן מעבירין את הריקן מפני הרכוב היו שניהן טעונין שניהן רכובין שניהן ריקנין עושין פשרה ביניהן וכן שתי ספינות שבאות זו כנגד זו אחת פרוקה ואחת טעונה וכו':

ת"ר צדק צדק תרדוף הלך אחר ב"ד יפה אחר רבי אליעזר ללוד אחר רבי יוחנן בן זכאי לברור חיל תניא אידך צדק צדק תרדוף הלך אחר חכמים לישיבה אחר ר"א ללוד אחר ר' יוחנן בן זכאי לברור חיל אחר רבי יהושע לפקיעין אחר רבי עקיבא לבני ברק וכו':

מתני' (דף לב.) דיני ממונות מחזירין בין לזכות ובין לחובה ודיני נפשות מחזירין לזכות ואין מחזירין לחובה דיני ממונות הכל מלמדין זכות וחובה דיני נפשות הכל מלמדין זכות ואין הכל מלמדין חובה דיני ממונות מלמד חובה מלמד זכות מלמד זכות מלמד חובה דיני נפשות המלמד חובה מלמד זכות אבל המלמד זכות אין יכול לחזור בו וללמד חובה:

גמ' (דף לג.) ודיני ממונות מחזירין ורמינהו דן את הדין חייב את הזכאי וזיכא את החייב טימא את הטהור וטיהר את הטמא מה שעשה עשוי וישלם מביתו אמר רב יוסף לא קשיא כאן במומחה כאן בשאינו מומחה וכי קתני מחזירין בשאינו מומחה והא דקתני

[16][פ"ג דב"ק וירושלמי שם הל"ה]

מה שעשה עשוי ומשלם מביתו במומחה מומחה הא קתני סיפא אם היה מומחה לרבים פטור מלשלם אמר רב נחמן לא קשיא כאן בשיש גדול ממנו בחכמה ובמנין כאן כשאין גדול ממנו בחכמה ובמנין

דף יא.

רב ששת אמר לא קשיא כאן בשטעה בדבר משנה כאן שטעה בשיקול הדעת דאמר רב ששת אמר ר' אסי טעה בדבר משנה חוזר טעה בשיקול הדעת

דף יא:

אינו חוזר אמר ליה רב המנונא לרב ששת אפי' טעה בדרבי חייא ורבי אושעיה א"ל אין בדרב ושמואל אמר ליה אין אפי' טעה בדידי ודידך א"ל אטו אנן קטלי קני כאגמא אנן: היכי דמי שיקול הדעת אמר רב פפא כגון תרי תנאי ותרי אמוראי דפליגי אהדדי ולא איתמר הלכתא לא כמר ולא כמר וסוגיין דעלמא כחד מינייהו ואזל איהו ועבד כאידך היינו שיקול הדעת.

רב חסדא אמר ל"ק כאן שנשא ונתן ביד כאן שלא נשא ונתן ביד בשלמא חייב את הזכאי משכחת לה שנשא ונתן ביד אלא זיכה את החייב היכי משבחת לה שנשא ונתן ביד אמר רבינא כגון שהיה לו משכון בידו ונוטל ממנו טמא את הטהור דאגע ביה שרץ טיהר את הטמא שעירבן עם פירותיו:

וקי"ל כרב חסדא חדא דהכי מסקנא דשמעת' ועוד דהא אוקימנא להא מתני' בדוכתא אחריתא בבכורות (בכורות דף כח:) בשנשא ונתן ביד כדאומטא רב חסדא הכא וקיימא לן נמי כרב ששת דאמר טעה בדבר משנה חוזר ובכמה דוכתין אמרינן נעשה כמי שטעה בדבר משנה וחוזר כדאמרינן התם (כתובות דף ק:) אמר אמימר ב"ד שמכרו שלא בהכרזה נעשו כמי שטעו בדבר משנה וחוזרין ואמרינן נמי בשבועות (שבועות דף לח:) האי דיינא דאשבע בה' אלהי ישראל נעשה כמי שטעה בדבר משנה וחוזר ובהאי מסכת בפירקא קמא (דף ו.) אמרינן אמר ליה רב ספרא דטעה במאי אילימא דטעה בדבר משנה והא אמר רב ששת אמר רב אסי טעה בדבר משנה חוזר אלמא הכין היא הלכתא אלא מיהו אע"ג דקי"ל דטעה בדבר משנה חוזר פירוקא דהני מתניאתא לאו כדפריק רב ששת הוא אלא כדפריק רב חסדא דסבירא ליה דתרתי מתניאתא בשטעה בשיקול הדעת נינהו והאי דקתני מחזירין בין לזכות ובין לחובה בשלא נשא ונתן ביד הוא והא דקתני מה שעשה עשוי בשנשא ונתן ביד וטעמא דהא מילתא משום הפסד ממונו של בעל דין

דהיכא דלית ליה פסידא לבעל דין כגון שנשא הדיין ונתן ביד דחייב לשלם מביתו אמרי' מה שעשה עשוי והיכא דאית ליה לבעל דין פסידא כגון שלא נשא הדיין ונתן ביד דאינו חייב לשלם לא אמרינן מה שעשה עשוי אלא מחזירין בין לזכות בין לחובה והדין הוא טעמא דרב חסדא והכין היא הלכתא.
וכיון דקי"ל דטעה בדבר משנה חוזר וקי"ל כרב חסדא דאוקים להני תרתי מתניאתא בשטעה בשיקול הדעת אידחי ליה האי פירוקא דרב יוסף ורב נחמן.
ושמעינן השתא דהיכא דטעה בדבר משנה לא שנא מומחה ולא שנא שאינו מומחה ול"ש

דף יב.

נשא ונתן ביד ולא שנא לא נשא ונתן ביד בכולהו חוזר דרב חסדא לא פליג בין נשא ונתן ביד לבין שלא נשא ונתן ביד אלא היכא דטעה בשיקול הדעת אבל היכא דטעה בדבר משנה אפילו לרב חסדא חוזר ל"ש נשא ונתן ביד ול"ש לא נשא ונתן ביד וזו אינה צריכה לפנים ולא לפני ולפנים אבל היכא דטעה בשיקול הדעת הא מילתא ודאי צריכה עיונא ודקדוקא
וכבר עייניגן אנן ודייקינן לה להא מילתא ואשכחן לה ה' בבי בבא חדא מומחא ונקיט רשותא מריש גלותא למידן דינא וטעה בשיקול הדעת ובבא תניינא מומחה דלא נקיט רשותא אבל קבלוהי עלוהי בעלי דינא ובבא תליתאה מומחה דלא נקיט רשותא [ולא] קבלוהי עלוהי בעלי דינא ובבא רביעאה דליתיה מומחה וקבלוהי בעלי דינא למידן להו דינא וטעה ובבא חמישאה דליתיה מומחה ולא קבלוהי בעלי דינא אלין חמשא בבי דדייקינן בהאי ענינא וצריכינן לברורי דינא דכל בבא ובבא מינייהו:
בבא קמא כד הוי דייני מומחה ונקיט רשותא מריש גלותא וטעה בשיקול הדעת חוזר ואין משלם ל"ש נשא ונתן ביד ול"ש לא נשא ונתן ביד פטור מלשלם כדאמרינן (לעיל דף ה.) אמר רב האי מאן דבעי למידן דינא וכי טעי ליפטר ולא לשלם לינקוט רשותא מבי ריש גלותא וכיון דהוא פטור מלשלם הדר דינא כדפרישנא בטעמא דרב חסדא דכל היכא דאיכא פסידא למארי דינא הדר דינא:
ובבא תניינא מומחה דלא נקיט רשותא מבי ריש גלותא אבל קבלוהי עלוהי בעלי דינא דיניה נמי כמאן דנקיט רשותא מריש גלותא ואי טעי חוזר ואינו משלם לא שנא נשא ונתן ביד ולא שנא לא נשא ונתן ביד כדאמרי' (לעיל דף ה.) רבה בר רב הונא דן דינא וטעה אתא לקמיה דרב א"ל אי קבלוך עלייהו לא תשלם ואי לא זיל שלים ואמרי' נמי (שם) מר זוטרא בריה דרב נחמן דן דינא וטעה אתא לקמיה דרב יוסף א"ל אי את קרית

להו זיל שלים ואי אינהו קארו לך לא תשלם והני תרוייהו מומחים נינהו וממתניתין נמי דדן את הדין שמעת מינה הכי דהא אוקימנא בשנשא ונתן ביד ואוקימנא בפ"ק (דף ו.) בדקבלוהי בעלי דינא וקתני סיפא ואם היה מומחה לרבים פטור אלמא מומחה דקבלוהי בעלי דינא פטור ואע"פ שנשא ונתן ביד:

ובבא תליתאה מומחא דלא נקיט רשותא ולא קבלוהי בעלי דינא ודן דינא וטעה בשיקול

דף יב:

הדעת אם נשא ונתן ביד משלם ואינו חוזר כדאמרינן בהאי מעשה דרבה בר רב הונא אי קבלוך עילוייהו לא תשלם ואי לא זיל שלים ואם לא נשא ונתן ביד הדר דינא ואינו משלם כי טעמא דרב חסדא:

ובבא רביעאה דליתיה מומחה וקבלוהי בעלי דינים וטעה בשיקול הדעת ונשא ונתן ביד מה שעשה עשוי וישלם מביתו כדתנן דן את הדין זיכה את החייב חייב את הזכאי טמא את הטהור טיהר את הטמא מה שעשה עשוי וישלם מביתו ואוקמה רב חסדא (בדף לו.) בשנשא ונתן ביד ומדאמרינן בסיפא אם היה מומחה לרבים פטור שמעינן דרישא דקתני ישלם מביתו בדליתיה מומחה

והאי מתניתין אוקימנא בפירקא קמא בדקבלוהי בעלי דינין דאמרינן (דף ו.) אמר רבי אבהו שנים שדנו דיני ממונות אין דיניהן דן איתיביה רבי אבא לרבי אבהו דן את הדין זיכה את החייב חייב את הזכאי מה שעשה עשוי וישלם מביתו אמר ליה הכא במאי עסקינן כגון דקבלוה עילויהו אי הכי אמאי וישלם מביתו דאמרי ליה כי קבילנא לך עילוון אדעתא דדיינת לן דינא דאורייתא וקי"ל כר' אבהו ואם לא נשא ונתן ביד פטור מלשלם והדר דינא כי טעמא דרב חסדא וכדאוקמא למתני' דדיני ממונות מחזירין בין לזכות בין לחובה בשלא נשא ונתן ביד:

ובבא חמישאה דליתיה מומחה ולא קבלוהי בעלי דינים הא ודאי דיניה לאו דינא בין טעה ובין לא טעה כרבי אבהו דאמר שנים שדנו אין דיניהן דין וכ"ש יחיד הלכך אע"ג דלא טעה ובעא חד מינייהו למהדר למידן קמי דיינא דמומחה מצי הדר ביה ולית ליה להאיך לעכובי עילויה ואי טעה וקא אניס ליה לבעל דין ואפיק מיניה ממונא ונשא ונתן ביד מחייב לשלומי מדיליה והדר הוא שקיל מהאיך משום דדיניה לאו דינא הוא ואם לא נשא ונתן ביד הדר מרי דינא לחבריה ושקיל מיניה מאי דיהיב ליה ואי ליתיה דלישקיל מיניה משלם ליה מדיליה דכיון דלאו דיינא הוא הוה ליה כגורם לאבד ממון חבירו וקי"ל (ב"ק דף ק.) דדייניגן דיני דגרמי

וקא חזינן פירושא לחד מרבואתה בהני בבי כדפרישנא וקאמר דמומחה שטעה בשיקול הדעת ולא נשא ונתן ביד דדיניה דינא ופטור מלשלם וקא גמר לה מהא דגרסינן בדיני ממונות זוטא (דף כט: ע"ש) ההוא דהוו קרו ליה עכברא דשכיב אדינרי כי קא שכיב אמר אי הוה לי לאו פרעתינהו לפלוני ופלוני דמסקי בי בתר דשכיב תבעו הנך פלוני ופלוני ליתמי בדינא קמיה דר' ישמעאל בר' יוסי אמר להו כי אמרי' אדם עשוי שלא להשביע את עצמו הני מילי מחיים אבל לאחר מיתה לא אמר להו זילו שלימו ליה שלמו ליה פלגא אתו לקמיה דר' חייא אמר כשם שאדם עשוי שלא להשביע את עצמו כך אדם עשוי שלא להשביע את בניו אי הכי נהדר לן ההוא פלגא דיהבינן אמר להו כבר הורה זקן אמר הואיל ובשיקול הדעת טעה לא הדר דינא

והאי שיקול הדעת דקא גמר מיניה מריה דהאי פירושא לא דמי לשיקול הדעת דהכא דאילו הכא קאמרי בהדיא (דף ו. דף לג.) היכי דמי שיקול הדעת כגון תרי אמוראי או תרי תנאי דאיפליגא בהדי הדדי ולא איתמר הלכתא כחד מנייהו וסוגיין דעלמא כחד מינייהו ואזל איהו ועבד כאידך היינו שיקול הדעת וטעמא דהא מילתא דכיון דסוגיין דעלמא כחד מינייהו ואזיל איהו ועבד כאידך איגליא לה מלתא דודאי טעה אלאכיון דלא איתמר בה הלכתא בהדיא לאו דבר משנה הוא ואילו שיקול הדעת דאיפלגו ביה ר' ישמעאל ברבי יוסי ורבי חייא ליכא ראיה לרבי חייא לברורי בה טעותא דרבי ישמעאל בר' יוסי הלכך ליכא כח לאהדוריה לעובדא דידיה ומשום הכי קאמר כבר הורה זקן הלכך ליכא למיגמר מהא מעשה למי שטעה בשיקול הדעת שאינו חוזר:

וקאמר נמי מומחה שטעה בשיקול הדעת ולא נשא ונתן ביד ושאינו מומחה דטעה בשיקול הדעת ולא נשא ונתן ביד שניהן מה שעשו עשוי ואין חייבין לשלם שהרי לא נשאו ולא נתנו ביד וא"כ ששניהם מה שעשו עשוי מתניתין דקתני דיני ממונות מחזירין בין לזכות בין לחובה ואוקמה רב חסדא בשלא נשא ונתן ביד היכי משכחת לה:

וחזינן ליה נמי דקאמר דהאי דאוקימנא למתני' דדן את הדין זיכה את החייב וכו' בשנשא ונתן ביד כי היכי דלא ליסתמוה כר' מאיר דדאין דינא דגרמי והשתא דסבירא לן כר' מאיר מי שאינו מומחה שטעה בשיקול הדעת אע"פ שלא נשא ונתן ביד אם אין הדבר מצוי שיחזור לחבירו ונתברר כי הוא גרם לממונו של זה שיאבד הרי הוא חייב לשלם

והאי סברא נמי ליתיה דהאי דאמר ר' אלעא אמר רבא מתניתין דתנן מה שעשה עשוי וישלם מביתו והוא שנשא ונתן ביד דברי הכל הוא ואפילו לר"מ דכי אית ליה לר"מ דינא דגרמי בדינא דנזיקין הוא דאית ליה הכי אבל גבי דיינא לית ליה האי סברא דא"כ אין לך אדם שאינו מומחה שנעשה דיין לעולם ועוד אי משום דינא דגרמי קמחייבת ליה

אפילו טעה בדבר משנה נמי אם אין הדבר מצוי שיחזור לבעליו ונתברר כי הוא גרם לממון של זה שיאבד לדבריו יהא חייב ולמה יהא פטור והלא הוא גם הוא גורם לאבד ממונו של זה וכי מפני שטעה בדבר משנה יהא נשכר ועוד דהא רב חסדא נמי אוקמה למתניתין בשנשא ונתן ביד ולא לדחוייה מדר' מאיר קא בעי אלא בסברא דקושטא קא מוקים לה למתני' ואוקמתא דסמכא קא מוקים לה ולאו אוקמתא דדחייה בעלמא הלכך דינא כדקא מוקים רב חסדא וליכא למינד מינה ולית בה ספיקא:

מתני' (דף לב.) דיני ממונות דנין ביום וגומרין בלילה ודיני נפשות דנין ביום וגומרין ביום:

גמ' (דף לד:) מנא הני מילי א"ר אחא בר פפא דאמר קרא (שמות י"ח:כ"ב) ושפטו את העם בכל עת אי הכי תחלת דין נמי כדרבה דרבה רמי כתיב ושפטו את העם בכל עת וכתיב (דברים כא) והיה ביום

דף יג.

הנחילו את בניו הא כיצד יום לתחלת דין ולילה לגמר דין:

מתני' (דף לב.) דיני ממונות גומרין בו ביום בין לזכות בין לחובה דיני נפשות גומרין בו ביום לזכות וביום שלאחריו לחובה לפיכך אין דנין לא בערב שבת ולא בעיו"ט :

גמ' ירושלמי [17]אסור לדון דיני ממונות בע"ש והא מתני' פליגא אין דנין דיני נפשות לא בערב שבת דיני נפשות הוא דלא דייני בערב שבת הא דיני ממונות דייני אמרי כאן להלכה כאן לדברי תורה.

ירושלמי תני העד אינו מלמד לא זכות ולא חובה מנין שנאמר (במדבר ל"ה:ל') ועד אחד לא יענה בנפש למות [18]ומנין אפי' אחד שנא' אחד לא יענה ומנין הוא בעצמו לא יענה שנאמר לא יענה בנפש למות:

אמר רב יהודה שלשה שנכנסו לבקר את החולה רצו כותבין רצו עושין דין שנים כותבין ואין עושין דין אמר רב חסדא לא שנו אלא ביום אבל בלילה כותבין ואין עושין דין דהוו להו עדים ואין עד נעשה דיין וסומא באחת מעיניו כשר לדון דיני ממונות דאמרינן ההוא סומא באחת מעיניו דהוה בשיבבותיה דרבי יוחנן דהוה

[17] בפירקין הל"ו ובכתובות פ"א הל"א

[18] [בירושלמי שלפנינו ליתא בבא זו אך איתא בש"ס דילן כאן דף ל"ד ור"ל אחד מן התלמידים דאין עונה לחובה ע"ש]

דף יג:

קא דאין דינא ולא הוה א"ל רבי יוחנן ולא מידי והיכי עביד הכי והא אמר רבי יוחנן הלכה כסתם משנה ותנן (נדה מט:) כל הכשר לדון כשר להעיד ויש שכשר להעיד ואינו כשר לדון ואמר ר' יוחנן לאיתויי סומא באחת מעיניו שאינו כשר לדון רבי יוחנן סתמא אחריני אשכח דתנן דיני ממונות דנין ביום וגומרין בלילה דהא כולהו אינשי לא מטו למיחזי בליליא כדחזי סומא באחת מעיניו ביום וקתני דגומרין בלילה וכיון דגומרין בלילה דין הוא לסומא באחת מעיניו שידון ביום לכתחלה ומאי אולמיה דהאי סתמא מהאי סתמא איבעי' אימא סתמא דרבים עדיף דהך סתמא רבי מאיר היא ואי בעית אימא משום דקתני לה גבי הלכתא דדיינא למימרא דהיאך אגב גררא נסבא ולאו עיקר היא:

מתני' (דף לב.) הכל כשרין לדון דיני ממונות ואין הכל כשרין לדון דיני נפשות :

גמ' (דף לו:) הכל לאיתויי מאי א"ר יהודה לאיתויי ממזר והא תנינא חדא זימנא בנדה (דף מט:) כל הראוי לדון דיני נפשות ראוי לדון דיני ממונות ויש שהוא ראוי לדון דיני ממונות ואינו ראוי לדון דיני נפשות והוינן בה כל לאיתויי מאי א"ר יהודה לאיתויי ממזר חדא לאיתויי גר וחדא לאיתויי ממזר:

האי גר דקא אמרינן כשר לדון דיני ממונות דוקא דאמו מישראל דגרסינן בפ' מצות חליצה (דף קב.) אמר רבא גר דן את חבירו דבר תורה שנאמר (דברים י"ז:ט"ו) שום תשים עליך מלך עליך הוא דבעינן מקרב אחיך אבל גר דן את חבירו ואם היתה אמו מישראל דן אפי' ישראל ולענין חליצה עד שיהא אביו ואמו מישראל מאי טעמא תרי בישראל כתיבי:

וגרסי' נמי בפ' החולץ ליבמתו (דף מה:) רב אשי אכשריה לרב מרי בר רחל ומנייה בפורסי דבבל ואע"ג דאמר מר כל משימות שאתה משים לא יהו אלא מקרב אחיך כיון דאימיה מישראל מקרב אחיך קרינא ביה:

וגרסי' נמי בקדושין בפ' עשרה יוחסין (דף עו:) אושפזיכניה דרב אדא בר אהבה גיורא הוה והוי קא מינצו איהו ורב ביבי מר אמר אנא עבדינא שררותא דמתא ומר אמר אנא עבידנא שררותא דמתא אתו לקמיה דרב יוסף אמר להו תנינא שום תשים עליך מלך מקרב אחיך כל משימות שאתה משים לא יהו אלא מקרב אחיך א"ל רב אדא בר אהבה ואפי' אמו מישראל א"ל אמו מישראל מקרב אחיך קרינא ביה הלכך לא מיתוקמא הא דאמרינן הכא לאיתויי גר אלא באמו מישראל:

סליקו להו אחד דיני ממונות

דף יד.

(דף מ.) **היו** בודקין בשבע חקירות באי זה שבוע באי זו שנה באי הז חדש בכמה בחדש באי זה יום באי זו שעה באי זה מקום ר' יוסי אומר וכו' :

גמ' (דף מא:) אמר ר' יוחנן עד מתי מברכין על החדש עד שתתמלא פגימתו וכמה אמר ר' יעקב אמר ר' יהודה עד שבעה נהרדעי אמרי עד ששה עשר ומעומד:

(דף מב.) אמר ר' יוחנן כל המברך על החדש בזמנו כאלו מקבל פני שכינה כתיב הכא (שמות יב) הזה החדש לכם וכתיב התם (שמות ט"ו:ב') זה אלי ואנוהו תנא דבי ר' ישמעאל אלמלא לא זכו ישראל אלא להקביל פני אביהם שבשמים כל חדש וחדש דיין אמר אביי הלכך [מברך] מעומד :

סליקו להו היו בודקין

דף יד:

נגמר הדין מוציאין אותו לסקלו ובית הסקילה היה חוץ לבית דין וכו':

גמ' (דף מו.) תניא אמר ר' אליעזר שמעתי שב"ד מכין ועונשין שלא מן התורה ולא לעבור על דברי תורה אלא לעשות סייג לתורה ומעשה בא' שרכב על הסוס בשבת בימי יונים והביאוהו לב"ד וסקלוהו לא מפני שראוי לכך אלא מפני שהשעה צריכה לכך שוב מעשה באחד שהטיח את אשתו תחת התאינה והביאוהו לב"ד והלקוהו לא מפני שראוי לכך אלא מפני שהשעה צריכה לכך:

מתני' ולא זו בלבד אלא כל המלין את מתו עובר בלא תעשה אא"כ הלינו לכבודו כדי להביא לו ארון ותכריכין אינו עובר עליו וכו':

גמ' (דף מו:) א"ר יוחנן משום ר"ש בן יוחאי מנין למלין את מתו שעובר עליו בלא תעשה ת"ל (דברים כא) כי קבור מה ת"ל תקברנו מכאן למלין את מתו שעובר עליו בלא תעשה:

(דף מז.) ולא היה קוברין אותו בקברות אבותיהן:

וכל כך למה לפי שאין

דף טו.

קוברין רשע אצל צדיק שנאמר (מלכים ב י"ג:כ"א) ויהי הם קוברים איש והנה ראו את הגדוד וישליכו את האיש בקבר אלישע וגו' ויחי ויקם על רגליו על תליו עמד ואל ביתו לא הלך:

(דף מז:) קברי דרב הוו שקלי מיניה עפרא לאישתא בת יומא אתו אמרו ליה לשמואל אמר יאות הן עבדין קרקע עולם היא ואינה נאסרת דכתיב (מלכים ב כ"ג:ו') וישלך את עפרה על קבר בני העם מקיש קברי בני העם לע"ז מה ע"ז במחובר לא הכא נמי במחובר לא והא דתני' שלשה קברות הן קבר הנמצא וקבר הידוע וקבר המזיק את הרבים קבר הנמצא מותר לפנותו פינהו מקומו טהור ומותר בהנאה קבר הידוע אסור לפנותו פינהו מקומו טמא ואסור בהנאה קבר המזיק את הרבים מותר לפנותו פינהו מקומו טהור ואסור בהנאה התם בקבר בנין עסקינן אבל קבירה דהפירה דליכא עליה בנין לא מיתסרא מאי טעמא קרקע עולם היא:

איתמר האורג בגד למת אביי אמר אסור ורבא אמר מותר אביי אמר אסור הזמנה מילתא היא ורבא אמר מותר הזמנה לאו מילתא היא והלכתא כוותיה דרבא (דף מח.) אמר רב חסדא האי סודרא דאזמניה למיצר ביה תפילי צר ביה תפילי אסור למיצר ביה פשיטי אזמניה ולא צר ביה צר ביה ולא אזמניה שרי למיצר ביה פשיטי:

תניא מותר המתים למתים מותר המת ליורשיו כיצד גבו למת סתם.

זה הוא מותר המתים למתים גבו למת זה זה הוא מותר המת ליורשיו היה אביו ואמו מזרקין לו כלים מצוה על אחרים להצילן (דף מח:) אמר רשב"ג בד"א שלא נגעו במטה אבל נגעו במטה

דף טו:

אסורין ודוקא דנגעו במטה הנקברת עמו משום דמיחלפא בתכריכי המת:

כיס שעשאו להניח בו תפילין והניח בו תפילין אסור להניח בו מעות הניח בו תפילין מותר להניח בו מעות כדרב חסדא דאמר צר ביה ולא אזמניה מותר האומר לאומן עשה לי תיק של ספר או נרתק של תפילין עד שלא נשתמש בהן קדש משתמש בהן חול נשתמש בהן קדש אסור להשתמש בהן חול:

סליקו להו נגמר הדין

ארבע מיתות נמסרו לב"ד סקילה שריפה הרג וחנק ר' שמעון אומר שריפה סקילה חנק והרג זו מצות הנסקלין:

גמ' אמר רב פפא משמיה דרב ארבע מיתות אלו שמנו חכמים על הסדר נאמרו ממאי מדקא מפליג רבי שמעון שמע מינה דוקא קתני:

(דף נב.) תניא היה רבי ירמיה אומר מה תלמוד לומר

דף טז.

את אביה היא מחללת שאם היו נוהגין בו קדש נוהגין היא מחללת שאם היו נוהגין בו אומרים ארור שזה ילד ארור שזה גידל ארור שזה יצא מחלציו אמר רב אשי כמאן קרינא רשיעא בר רשיעא אפי' לרשיעא בר צדיקא כמאן כהאי תנא:

מתני' המגדף אינו חייב עד שיפרש את השם א"ר יהושע בן קרחה בכל יום דנין את העדים בכנוי יכה יוסי את יוסי נגמר הדין לא היו הורגים בכנוי אלא מוציאין את כל האדם לחוץ וכו':

גמ' (דף ס.) אמר ר' חייא השומע הזכרה מן העע"ז בזמן הזה אינו חייב לקרוע שאם אי אתה אומר כן נתמלא כל הבגד קרעים:

מתני' הנודר בשמו ומקיים בשמו ה"ז עובר בלא תעשה:

גמ' (דף סג.) מנלן דתניא (שמות כ"ג:י"ג) ושם אלהים אחרים לא תזכירו שלא יאמר אדם לחבירו שמור לי בצד ע"ז פלונית ואני אשמור לך בצד ע"ז פלוני' לא ישמע על פיך אזהרה שלא יגרום לאחרים שידרו בשמו ויקיימו בשמו מסייעא ליה לאבוה

דף טז:

דשמואל דאמר אבוה דשמואל אסור לישראל שיעשה שותפו' עם העובד כוכבי' שמא יתחייב לו שבועה ונשבע לו בעבודת כוכבי' שלו והתורה אמרה לא ישמע על פיך א"ר יוחנן כל ע"ז דכתיבא באוריית' מותר להזכיר שמה כגון האי דכתיב (ישעיהו מ"ו:א') כרע בל קרס נבו (ישעיהו ס"ה:י"א) הערכים לגד שולחן אמר ר"נ בר יצחק כל ליצנותא אסירא לבר מליצנותא דע"ז דשריא דכתיב כרע בל קרס נבו וכתיב קרסו כרעו יחדו וכתיב (הושע י':ה') לעגלות בית און יגורו שכן שומרון כי אבל עליו עמו וכמריו עליו יגילו על כבודו כי גלה ממנו אל תקרא כבודו אלא כבידו:

(דף סה.) תנו רבנן וחובר חבר אחד חבר גדול ואחד חבר קטן אפילו נחשים ועקרבים אמר אביי הלכך האי מאן דצמד זיבורא ועקרבא אע"ג דקא מכוין דלא ליזקו אינשי אסיר ודוקא נחשים ועקרבים גופייהו אבל לחישה על נשיכתן שריא כדאמרינן לקמן בפרק חלק (דף קא.) לוחשין לחישת נחשים ועקרבים בשבת:

גרסי' בהאי פירקא (דף סה.) שאני עדים זוממין הואיל וישנן באיה והדין פירוקא אישתבשו ביה כולהו נוסחי דילן איכא מינייהו מאן דאית בהו הואיל וישנן באים ואיכא נוסחי דאית בהו הואיל וישנן באי ושאילו עלה מיקמא רבנא האי זצ"ל וקאמר להו ליתי' בנוסחי דילן לא באים ולא באי אלא הכי איתא בנוסחי דילן הואיל וישנן באיה ואיכא

נוסחאות דאית בהו הואיל וישנן באין ותרוייהו חד טעמא נינהו כי איה ואין בלשון ארמית שניהן טעם אחד הן אלו הן תורף דבריו זצ"ל ודברים ברורין הן אלא שלא גילה טעמן ולא עלו בפירושו כהוגן לפי ששם דברים אלו מעשה ואינן מעשה שלא פירקנו זה הפירוק להראות שעדותן מעשה אלא להראות שעדותן אינה מעשה ולהכי בטיל ליה ההוא פירושא וראינו בה כמה פירושים אחרים אליבא דהנהו נוסחי דאית בהו הואיל וישנן באים ואין אחד מהן נכון ולהכי לא כתיבנא להו ואנן עייניען בה אליבא דנוסחי דמתיבתא ואשכחנן דהאי נוסחא דיקא וטעמיה טעמא ברירא הוא ולית ביה קושיא כלל והדין הוא פירושא דהדין פירקא אקשינן ואמרינן ולרבי יוחנן מאי שנא כפיפת קומתו לרבנן דהויא מעשה ומ"ש הקצת שפתיו דמגדף דלא הויא מעשה ופריק רבא שאני מגדף הואיל וישנו בלב ולפיכך הקצת שפתים אינה חשובה מעשה שהרי יתכן לגדף בלבו בלא הקצת שפתים ולפיכך הקצת שפתיו ומחשבות לבו שאין בה הקצה אחד הן ואותיב ר' זירא וקאמר אי מהאי טעמא הוא דלא חשבת להקצת שפתיו דמגדף מעשה אמאי תאני יצאו עדים זוממין שאין בהן מעשה והא ליתינהו בלב ופריק רבא שאני עדים זוממין הואיל וישנן באיה כלומר אע"פ שאינן בלב שאינו מעשה יש בהן צד אחר שאינו מעשה כמו הלב שאינו מעשה ומאי ניהו הואיל וישנן באיה כגון שהעיד אחד מן העדים והשלים עדותו ואמרנו לחברו כך אתה מעיד כמו שהעיד חבירך ואמר איה או אין הרי עדותן עדות ואם נמצאו זוממין חייבים האי מילתא איתא על עיקר מתניתין דתנן והשני אומר אף אני כמוהו ואמר ר"ש ב"ל עלה ש"מ אף אני כמוהו כשר בדיני ממונות ובדיני נפשות ומעלה הוא דעבוד רבנן וכו' וכיון שישנן באיה ובאין עדותן עדות ואע"פ שאין בהן הקצת שפתים שאותיות אלו מאותיות הגרון הן ואין בהם הקצת שפתים שיש בהן מעשה לפיכך אע"פ שהעיד בהקצת שפתים אינה חשובה מעשה שהרי (אי) אפשר לו להעיד בלא הקצת שפתים ונמצאת עדותן בהקצת שפתים ובלא הקצת שפתים אחד הן לפיכך אין הקצת שפתים חשובה מעשה הדין פירושא דהאי פירוקא בלא קשיא ובלא ספק

וכן אתה מוצא במדרש רבותינו ז"ל בהבראם בה"א בראם ומה עסקו של ה"א לפי שכל האותיות אדם קופץ את פיו בעת שמוציאם אבל ה"א לאו וכך הקב"ה בראם בלא יגיעה ובלא מעשה וזה ראיה לפירושנו תנו רבנן מנחש זה האומר פתו נפלה מפיו מקלו נפלה מידו בנו קורא לו מאחריו עורב קורא לו צבי הפסיקו בדרך נחש מימינו שועל משמאלו (דף סו.) אל תתחיל בי שחרית הוא ראש חדש הוא מוצאי שבת הוא תנו רבנן לא תנחשו כגון אלו המנחשין בחולדה ובעופות ובכוכבים:

סליקא להו ארבע מיתות

דף יז.

(דף סח:) **בן** סורר ומורה מאימתי נעשה בן סורר ומורה משיביא שתי שערות עד שיקיף זקן התחתון ולא העליון אלא שדברו חכמים בלשון נקייה שנא' (דברים כ"א:י"ח) כי יהיה לאיש בן ולא בת בן ולא איש הקטן פטור שלא בא לכלל המצות וכו' (דף עג.) ואלו שמצילין בנפשן הרודף אחר חבירו להרגו ואחר הזכור ואחר נערה המאורסה אבל הרודף אחר הבהמה והמחלל את השבת והעובד ע"ז אין מצילין אותן בנפשן:

גמ' (דף עג:) תניא מנין לרואה את חבירו שטובע בנהר או חיה גוררתו או ליסטין באין עליו שהוא חייב להצילו בנפשו ת"ל (ויקרא י"ט:ט"ז) לא תעמוד על דם רעך ולא מבעיא אצוליה בנפשיה דחייב אלא מיטרח ואגיר אגירי נמי חייב:

תנו רבנן אחד הרודף אחר[19] עבירה ואחר הזכור ואחר נערה מאורסה ואחר חייבי כריתות ואחר חייבי מיתות ב"ד מצילין אותן בנפשו אלמנה לכ"ג אין מצילין אותה בנפשו נעבדה בה עבירה אין מצילין אותה בנפשו (דף עד.) א"ר יוחנן משום רשב"י נמנו וגמרו בעליית בית נתזה בלוד כל עבירות שבתורה אם אומרים לו לאדם עבור ואל תהרג יעבור ואל יהרג חוץ מע"ז וג"ע ושד"ע ש"ז כדתניא רבי אליעזר אומר אם נאמר (דברים ו) בכל נפשך למה נאמר בכל מאדך אם יש לך אדם שממונו חביב עליו מגופו לכך נאמר בכל מאדך

דף יז:

ג"ע ושד"ע כדר' כדתניא רבי אומר (דברים כ"ב:כ"ו) כאשר יקום איש על רעהו ורצחו נפש וכי מה למדנו מרוצח מעתה הרי זה בא ללמד ונמצא למד מקיש נערה מאורסה לרוצח מה רוצח יהרג ואל יעבור אף נערה מאורסה יהרג ואל יעבור ורוצח גופיה מנלן סברא הוא כההוא דאתא לקמיה דרבא א"ל אמר לי מארי דוראי זיל קטליה לפלניא ואי לא קטלינא לך אמר ליה ליקטלך ולא תיקטול מי יימר דדמא דידך סומק טפי דילמא דמא דחברך סומק טפי:

כי אתא רב דימי א"ר יוחנן לא שאנו אלא שלא בשעת הגזירה אבל בשעת הגזירה יהרג ואל יעבור כי אתא רבין אמר רבי יוחנן אפילו שלא בשעת הגזירה לא אמרן אלא בצינעא אבל בפרהסיא אפילו מצוה קלה יהרג ואל יעבור מאי מצוה קלה אמר רבה בר יצחק אמר רב אפילו (דף עד:) ערקתא דמסאנא פירוש הנכרים שבאותו הזמן היו עושין רצועות

[19] גי' הספרי אחד חבירו [להורגו]

של מנעליהן אדומות וישראל היו עושין שחורות כדי שלא ילבשו מלבוש נכרי אם יאמר הנכרי לישראל עשה רצועות מנעליך אדומות בפרהסיא או נהרוג אותך יהרג ואל יעשה ואע"פ שהיא מצוה קלה:

וכמה פרהסיא א"ר יעקב א"ר יוחנן אין פרהסיא פחותה מעשרה בני אדם בעי ר' ירמיה תשעה ישראל ואחד עכו"ם מהו ופשטינא עד דהוו עשרה כולהו ישראל:

והא אסתר בפרהסיא הויא אמר אביי אסתר קרקע עולם היא רבא אמר הנאת עצמן שאני דאי לא

דף יח.

תימא הכי הני קוקי ודמינקי היכי יהבינן להו אלא הנאת עצמן שאני ואזדא רבא לטעמיה דאמר רבא האי נכרי דא"ל לבר ישראל קטול אספסתא ושדי להיותא ואי לא קטילנא לך יעבור ולא ליקטליה שדי לנהרא ליקטליה ולא ליקטול מ"ט לעבורי קא מיכוין:

דף יח:

והא דגרסינן בפרק אין מעמידין בהמה בפונדקאות של נכרים (דף כז:) היה רבי ישמעאל אומר מנין שאם אמר לו לאדם עבוד ע"ז ואל תהרג שיעבור ואל יהרג ת"ל (ויקרא יח) וחי בהם ולא שימות בהם יכול אפילו בפרהסיא ת"ל (ויקרא כ"ב:ל"ב) ולא תחללו את שם קדשי ודאמר רבא נמי בפרק רבי ישמעאל אומר (ע"ז דף נד.) הכל היו בכלל (שמות כ) לא תעבדם וכשפרט לך הכתוב וחי בהם ולא שימות בהם יצא אנוס הדר כתיב ולא תחללו את שם קדשי ונקדשתי דאפילו אנוס הא בצנעא והא בפרהסיא דשמעת מינייהו דעבודת ע"ז נמי בצנעא יעבור ואל יהרג ליתינהו דקי"ל כרבי אליעזר דאמר (דברים ו) בכל נפשך אפילו הוא נוטל את נפשך

וגרסינן נמי בפרק יום הכפורים (דף פב.) בעוברה שהריחה שאין לך דבר שעומד בפני פיקוח נפש חוץ מעבודת כוכבים וגילוי עריות ושפיכת דמים ע"ז מנלן דתניא ר"א אומר אם נאמר בכל נפשך למה נאמר בכל מאדך וכו' והדין מסקנא דגמרא הוא ושמעינן מינה דהא דרבי ישמעאל ודרבא לאו הלכתא נינהו:

(דף עה.) אמר רב יהודה אמר רב מעשה באדם אחד שנתן עיניו באשה אחת והעלה על לבו טינא באו ושאלו לרופאים ואמרו אין לו תקנה עד שתבעל לו אמרו חכמים ימות ואל תבעל לו תעמוד לפניו ערומה ימות ואל תעמוד לפניו ערומה תספר עמו מאחורי הגדר ימות ואל תספר עמו מאחורי הגדר פליגי בה רב יעקב בר אידי ורבי שמואל בר

נחמני חד אמר אשת איש היתה וחד אמר פנויה היתה בשלמא למ"ד אשת איש היתה שפיר אלא למ"ד פנויה היתה אמאי כולי האי רב פפא אמר משום פגם משפחה רב אחא בריה דרב איקא אמר כדי שלא יהו בנות ישראל פרוצות בעריות ולינסבא מינסב לא מיתבא דעתיה כדרבי יצחק דאמר מיום שחרב בית המקדש ניטל טעם ביאה וניתן לעוברי עבירה שנאמר (משלי יא) מים גנובים ימתקו ולחם סתרים ינעם:

סליקו להו בן סורר ומורה

(דף עה.) **אלו** הן הנשרפין הבא על אשה ובתה יש בכלל אשה ובתה בתו ובת בתו ובת בנו ובת אשתו ובת בתה ובת בנה חמותו ואם חמותו ואם חמיו וכו':

גמ' (דף עו.) תניא (ויקרא י"ט:כ"ט) אל תחלל את בתך להזנותה ר' אליעזר אומר זה המשיא בתו לזקן רבי עקיבא אומר זה המשהה בתו בוגרת (דף עו:) אמר רב כהנא משום רבי עקיבא איזהו עני ורשע ערום זה המשהה בתו בוגרת ואמר רב כהנא משום רבי עקיבא הוי זהיר מן היועצך לפי דרכו

תניא האוהב את אשתו כגופו והמכבדה יותר מגופו והמדריך את בניו בדרך ישרה ומשיאן נשים סמוך לפירקן עליו הכתוב אומר (איוב ה':כ"ד) וידעת כי שלום אהלך ופקדת נוך ולא תחטא

(דף פא.) תניא הרי שהיה אביו עובר על דברי תורה לא יאמר לו אבא עברת על דברי תורה אלא אומר לו אבא כך כתוב בתורה דרש רבי אחא בר חנינא מאי דכתיב (יחזקאל י"ח:ו') אל ההרים לא אכל ועינו לא נשא וגו' אל ההרים לא אבל שלא אכל בזכות אבותיו ועיניו לא נשא אל גילולי בית ישראל שלא הלך בקומה זקופה ואת אשת רעהו לא טמא שלא ירד לאומנות חבירו ואל אשה נדה לא קרב שלא נהנה מקופה של צדקה

דף יט.

וכתיב צדיק הוא חיה יחיה:

מתני' והבועל ארמית קנאין פוגעין בו:

גמ' (דף פב.) והני מילי בתוך המעשה ובפרהסיא וכמעשה שהיה אבל לאחר פרישה אי נמי בצנעא לא ואם הרגו לאחר פרישה נהרג עליו וגרסינן בפרק אין מעמידין בהמה בפונדקיות של נכרים (דף לו.) בית דינו של חשמונאי גזרו על הבא על הכותית בצנעא וחייב עליה משום נש"א נדה שפחה אשת איש ואמרי לה משום נשכ"ז נדה שפחה כותית זונה כי אתא רבין אמר הבא על הכותית חייב עליה משום נשב"ז נדה שפחה כותית זונה:

סליקו להו אלו הן הנשרפין

(דף פד:) **אלו** הן הנחנקין המכה אביו ואמו וכו':

גמ' איבעיא להו בן מהו שיקיז דם לאביו ואסיקנא רב פפא לא שביק ליה לבריה למישקל סלווא מר בריה דרבינא לא שביק לבריה למיפתח כוותא מ"ט דילמא חביל והוה ליה שגגת איסור (דף פה.) בעו מיניה מרב ששת בן מהו שיעשה שליח לאביו להכאתו ולקללתו ומסקנא (ע"ב) אמר רבה בר רב הונא וכן תנא דבי רבי ישמעאל לכל אין הבן נעשה שליח לאביו להכאתו ולקללתו חוץ ממסית ומדיח שהרי אמרה תורה (דברים י"ג:ט') לא תחמול ולא תכסה עליו:

סליקו להו ואלו הן הנחנקין

דף יט:

(דף צ.) **כל** ישראל יש להם חלק לעולם הבא שנאמר (ישעיהו ס':כ"א) ועמך כולם צדיקים וגו' ואלו שאין להם חלק לעוה"ב האומר אין תחיית המתים מן התורה ואין תורה מן השמים ואפיקורוס רבי עקיבא אומר אף הקורא בספרים החיצונים והלוחש על המכה ואומר (שמות ט"ו:כ"ו) כל המחלה אשר שמתי במצרים וגו' אבא שאול אומר אף ההוגה את השם באותיותיו:

גמ' (דף צא:) אמר רב יהודה אמר שמואל כל המונע הלכה מפי תלמיד כאילו גוזלו מנחלת אבותיו שנאמר (דברים לג) תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב מורשה היא להן מאבותיהן ששת ימי בראשית אמר רב חנא בר ביזנא אמר רבי שמעון הסידא כל המונע הלכה מפי תלמיד אפי' עוברין שבמעי אמן מקללין אותו שנאמר (משלי יא) מונע בר (דף צב.) יקבוהו לאום ואם לימדו זכה לברכות כיוסף שנאמר (משלי יא) וברכה לראש משביר אמר רב ששת כל המלמד תורה בעולם הזה זוכה ומלמדה לעולם הבא שנא' (משלי יא) ומרוה גם הוא יורה

א"ר אלעזר כל פרנס המנהיג את הצבור בנחת זוכה ומנהיגן לעוה"ב שנאמר (ישעיהו מ"ט:י') כי מרחמם ינהגם ועל מבועי מים ינחלם וא"ר אלעזר כל בית שאין דברי תורה נשמעין בו בלילה אש אוכלתו שנאמר (איוב כ':כ"ו) כל חשך טמון לצפוניו תאכלהו אש לא נופח ואמר ר"א כל המתעשר ואין ת"ח נהנה מעשרו אינו רואה סימן ברכה בעשרו לעולם שנא' (איוב כ':כ"א) אין שריד לאכלו על כן לא יחיל טובו ואין שריד אלא ת"ח שנא' (יואל ג) ובשרידים אשר ה' קורא ואמר ר"א כל מי שאינו משייר [20]פאה על שלחנו

[20] לשון הגמ' פת

אינו רואה סימן ברכה לעולם שנא' אין שריד לאכלו על כן לא יחיל טובו ואמר ר"א כל המחליף בדיבורו כאילו עובד ע"ז שנא' (בראשית כ"ז:י"ב) אולי ימושני אבי והייתי בעיניו כמתעתע ואין תעתוע אלא ע"ז שנאמר (ירמיה ג) הבל המה מעשה תעתועים וא"ר אלעזר כל המסתכל בערוה קשתו ננערת שנאמר (חבקוק ג':ט') עריה תעור קשתך וא"ר אלעזר הוי קבל וקיים שהרי בית אפל אין פותחין בו חלונות:

(דף צט.) והאומר אין תורה מן השמים: ת"ר (במדבר טו) כי דבר ה' בזה זה האומר אין תורה מן השמים ד"א כי דבר ה' בזה זה אפיקורוס ואת מצותו הפר זה המיפר ברית בשר וכן הוא אומר (בראשית י"ז:י"ד) את בריתי הפר הכרת תכרת הנפש ההיא הכרת בעוה"ז תכרת לעולם הבא מכאן א"ר אלעזר המודעי המחלל את הקדשים והמבזה את המועדות והמפר בריתו של אברהם אבינו והמגלה פנים בתורה שלא כהלכה אע"פ שיש בידו תורה ומעשים טובים אין לו חלק לעולם הבא

תניא [אידך] דבר ה' בזה זה האומר אין תורה מן השמים אפי' אומר כל התורה כולה מן השמים חוץ מפסוק זה שלא אמר הקב"ה אלא משה מפי עצמו זהו כי דבר ה' בזה אפילו אומר כל התורה כולה מן השמים חוץ מדקדוק זה מקל וחומר זה מגזרה שוה זו זהו כי דבר ה' בזה

תניא היה רבי מאיר אומר כל הלומד תורה ואינו מלמדה זהו כי דבר ה' בזה ר' נתן אומר כל שאינו משגיח על המשנה רבי נהוראי אומר כל שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק זהו כי דבר ה' בזה (דף צט:) אר"ש בן לקיש כל המלמד בן חבירו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו עשאו שנאמר (בראשית י"ב:ה') ואת הנפש אשר עשו בחרן אמר רבי אבהו כל המעשה את חבירו לדבר מצוה מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה שנא' (שמות י"ז:ה') ומטך אשר הכית בו את היאור תקח בידך והלכת וכי משה הכה והלא אהרן הכה אלא מתוך שאמר לו ועשה מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה:

ואפיקורוס: מאי אפיקורוס רב ורבי חנינא דאמרי תרוייהו זה המבזה תלמידי חכמים ור' יוחנן ור יהושע בן לוי אמרי זה המבזה חבירו בפני תלמידי חכמים ואיכא דאמרי המבזה ת"ח זה הוא מגלה פנים בתורה אפיקורוס כגון מאן אמר רב יוסף כגון דאמרי מאי אהני לן רבנן לדידהו קרו לדידהו תנו א"ל אביי ההוא מגלה פנים בתורה נמי הוי דכתיב (ירמיהו ל"ג:כ"ה) אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי אמר רב נחמן בר יצחק דיקא נמי דכתיב (בראשית י"ח:כ"ו) ונשאתי לכל המקום בעבורם אלא אפיקורוס כגון מאן כגון דיתיב קמיה רביה ונפלה ליה שמעתתא בדוכתי אחריתי ואמר הכי אמרינן ולא אמר הכי אמר מר רבא אמר כגון דבי בנימין אסיא דאמרי מאי

אהנו לן רבנן מעולם (דף ק.) לא שרו לן עורבא ולא אסרו לן בר יונה רב פפא אמר כגון דאמרי הני רבנן רב נחמן אמר זה הקורא לרבו בשמו דא"ר יוחנן מפני מה נענש גחזי מפני שקרא לרבו בשמו שנאמר (מלכים ב ח':ה') ויאמר גחזי אדוני המלך זאת האשה וזה בנה אשר החיה אלישע:

(דף ק:) ר"ע אומר אף הקורא בספרים החיצונים תנא [21]בספרים שפירשו התורה נביאים וכתובים ע"פ דעתם ולא סמכו על מדרש חכמים כי בדבריהם צד מינות וכ"מ שפקרו המינים אמרו חכמים תשובתן בצידן ואפילו [22]דברי חכמים אסור לקרותם רב יוסף אמר אף ספר בן סירא נמי כספרי מינים דמי משום דכתיב בו דברים של הבל שאין בהם צורך דכתיב ביה זלדקן קורטמן עבדקן סכיס נפח בכוסיה לא צאחי דאמר במאי איכול נהמא דלי נהמא מיקמי ודאית ליה מעברתא בדיקניה כל דיירי ארעא לא יכלין ליה:

(דף קא.) ת"ר כל הקורא פסוק משיר השירים ועושה אותה כמין זמר והקורא פסוק בבית המשתאות בלא זמנו מביא רעה לעולם מפני שהתורה חוגרת

דף כ.

שק ועומדת לפני הקב"ה ואומרת לפניו רבש"ע עשאוני בניך ככינור שמנגנין בו נכרים אמר לה הקב"ה בתי א"כ מה יעשו בני בשעה שהן שמחין אמרה לפניו רבש"ע אם ת"ח הן יעסקו בתורה במשנה ובתלמוד בהלכות ובאגדות ואם ע"ה הן יעסקו בהלכות פסח בפסח ובשל עצרת בעצרת ובשל חג בחג [23]רשב"ג אומר משום ר' יהודה בן חנניא כל הקורא פסוק בזמנו מביא טובה לעולם:

מתני' והלוחש על המכה ואומר (שמות ט"ו:כ"ו) כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך וגו':

גמ' רבי יוחנן אמר וברוקק לפי שאין מזכירין שם שמים על הרקיקה איתמר רב אמר אפילו נגע צרעת [24]ורבי חנינא אמר אפילו ויקרא אל משה והא דרב פליג אדרבי יוחנן דבנגע צרעת לית ביה שם שמים והלכה כרבי יוחנן דוקא היכא דמזכיר שם שמים ואפילו בלא רקיקה כדאיתא בפרק ידיעות הטומאה דגרסינן התם (דף טו:) שיר של פגעים בכנורות ובנבלים ובתופים ואומר (תהילים צ"א:א') יושב בסתר עליון בצל שדי וגו' ואומר (תהלים ג) מזמור לדוד ה' מה רבו צרי עד לה' הישועה רבי יהושע בן לוי

[21] ס"א בספרי מינים אותם
[22] נ"א דברים טובים
[23] [נ"א רשב"א]
[24] בא"י הגי' ורבי יוחנן

מסדר להו להני קראי וגני היכי עביד הכי והא אמר רבי יהושע בן לוי אסור להתרפאות בדברי תורה להגן שאני אלא אסור היכי דמי כגון דאית ליה מכה.
ואי דאית ליה מכה באיסור סגי ליה ותו לא והא תנן הלוחש על המכה אין לו חלק לעולם הבא הא איתמר עלה אמר רבי יוחנן וברוקק לפי שאין מזכירין שם שמים על הרקיקה והא דאמרינן בשילהי במה אשה (דף סג.) לאישתא צמירתא לימא (שמות ג) וירא מלאך ה' וגו' אלמא מותר להתרפאות בדברי תורה אישתא צמירתא חולה שיש בו סכנה הוא: (כאן דף קא.) תנו רבנן סכין וממשמשין בבני מעים בשבת ולוחשין לחישת נחשים ועקרבים בשבת ומעבירין כלי על גב העין בשבת אמר רבי שמעון בן גמליאל במה דברים אמורים בכלי הניטל בשבת אבל כלי שאינו ניטל אסור תניא אידך סכין וממשמשין בבני מעים בשבת ובלבד שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול היכי עביד אמר רבי חמא בר חנינא סך ואחר כך ממשמש ור' יוחנן אמר סך וממשמש בבת אחת:
ת"ר אין שואלין דבר מן השד בשבת רבי יוסי אומר אף בחול אסור אמר רב הונא הלכה כרבי יוסי ואף רבי יוסי לא אמר' אלא בשעת הסכנה:
ת"ר שרי שמן ושרי ביצים מותרין לשאול בהן אלא שמכזבין
(דף קג.) אמר רב חסדא ואיתימא רבי ירמיה בר אבא ד' כתות אין מקבלות פני שכינה כת לצים כת שקרים כת חנפים כת מספרי לשון הרע כת לצים דכתיב (הושע ז':ה') משך ידו את לוצצים כת שקרים דכתיב (תהילים ק"א:ז') דובר שקרים לא יכון לנגד עיני כת חנפים דכתיב (איוב י"ג:ט"ז) כי לא לפניו חנף יבא כת מספרי לשון הרע דכתיב (תהילים ה':ה') כי לא אל חפץ רשע אתה לא יגורך רע צדיק אתה ה' ולא יגור במגורך רע (דף קי.) אמר רב כל המחזיק במחלוקת עובר בלאו שנאמר (במדבר י"ז:ה') ולא יהיה כקרח וכעדתו רב אשי אמר ראוי להצטרע כתיב הכא כאשר דבר ה' ביד משה לו וכתיב התם (שמות ד':ו') ויאמר ה' לו הבא [נא] ידך בחקך אמר רב כל חחולק על רבו כאילו חולק על השכינה שנאמר (במדבר כו) בהצותם על ה' ואמר רבי חמא בר רבי חנינא כל העושה מריבה עם רבו כאילו עשה מריבה עם השכינה שנאמר (במדבר כא) המה מי מריבה וגו' אמר רבי חנינא בר פפא כל המתרעם על רבו כאילו מתרעם על השכינה שנאמר (שמות טז) לא עלי תלונותיכם וגו' אמר רבי אבהו כל המהרהר אחר רבו כאילו מהרהר אחר השכינה שנא' (במדבר כ"א:ה') וידבר העם באלהים ובמשה:
ירושלמי ר"ש בן אלעזר אומר (דברים י"ז:ט"ז) לא תוסיפון לשוב בדרך הזה עוד לישיבה אין אתה חוזר אבל אתה חוזר לסחורה ולפרקמטיא ולכבוש הארץ:
סליקו להו כל ישראל וסליקו להו מסכת סנהדרין